

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Helen Helmet

**ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMISE PÕHJUSED
EESTI PEREETTEVÕTJATE JA MITTEPEREETTEVÕTJATE
VÕRDLUSES**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Liis Roosaar

Tartu 2023

Suunan kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Pereettevõtlus ja ettevõtlus varasemate uuringute põhjal	6
1.1. Pereettevõtlus ja ettevõtlus ning nende erisused.....	6
1.2. (Pere-)ettevõtjaks saamise põhjused	13
2. Eestis (pere-)ettevõtlusega alustamise põhjuste analüüs	17
2.1. Uurimismeetod ja valim.....	17
2.2. Alustav Eesti ettevõtja ja tema ettevõtte profiil	20
2.3. Logit mudel ettevõtlusega alustamise põhjuste kohta.....	27
Kokkuvõte.....	32
Viidatud allikad.....	33
Lisa.....	40
LISA A. Varasemad uuringud	40
LISA B. Küsimustiku küsimuste koostamise alusmaterjal.....	44
LISA C. Küsimustik.....	47
LISA D. Pööratud faktormatriks selekteeritud faktorlaadungitega.....	51
LISA E. Faktorite nimetused mittepereettevõtjate ja pereettevõtjate andmetest	52
LISA F. Analüüsi tulemused: kirjeldav statistika	54
LISA G. Ettevõtlusega alustamise põhjuste t-testi tulemused	59
Summary	60

Sissejuhatus

Euroopa Liidu riikide võrdluses kuulub Eesti ettevõtlusnäitajate poolest Euroopa paremikku (Euroopa Komisjon, 2019). Lisaks on Eestis väga lihtne ettevõtlusega alustada: Eestile kuulub 14. koht 190 riigi võrdluses. Samas on Eesti ettevõtjatel keeruline laenu saada (48. koht 190 riigi võrdluses). (World Bank Group, 2020) Eesti väikese ja keskmise suurusega ettevõtete laenude osakaal on Euroopa Liidu ettevõtluslaenude madalaimate hulgas (OECD, 2020). Ettevõtlusega alustamise lihtsus ei ole garantiiks ettevõtete pikaajalisele edule. Nii ettevõtlusega alustamine kui tegelemine on seotud mitmete erinevate riskidega. Sageli on finantsprobleemid, ebaõnnestunud juhtimine ja isiklikud terviseprobleemid ühed levinumatest põhjustest, miks ettevõtlusega tegelemine lõpetatakse. (Kar et al., 2017) Eurostati andmetest selgub, et Euroopas on 5-aastase perioodi jooksul ligi pooled samal perioodil alustanud ettevõtetest oma tegevuse lõpetanud (Eurostat, 2022). Seega tekib küsimus, miks otsustavad osad inimesed paljudest riskidest hoolimata ikkagi hakata ettevõtjaks?

Põhjuseid, miks hakata ettevõtjaks, on väga erinevaid ja ühel inimesel võib olla alustades mitu erinevat põhjust. Näiteks võib oluliseks põhjuseks olla enda jaoks sõltumatuse ehk iseseisvuse tagamine (Ryan, 2000), kirg teatud tegevuse vastu, hobist sissetulekuallika kujundamine (Vallerand et al., 2003), suurem sissetulek ja rahaline sõltumatus (Fairlie, 2013) ning paindlikkus töö- ja eraelu vahel (Allen et al., 2000). Paljud hakkavad aga hoopis pereettevõtjaks, sest nad on ettevõtte pärinud oma pereliikmetelt, pereliige on neid ettevõtte tegevusse kaasanud või soovitakse oma partneriga uut äri koos alustada (Chrisman et al., 2005). Ülemaailmse ettevõtlusuuringu andmete kohaselt omavad ning juhivad enamikku ettevõtetest kogu maailmas just perekonnad. 75 % ettevõtjatest omavad ja/või juhivad oma ettevõtet koos pereliikmega. (Global Entrepreneurship Monitor, 2020) Eestis moodustavad pereettevõtted hinnanguliselt ca poole (50%) väikese ja keskmise suurusega ettevõtete koguarvust (Jaago, 2016). Kas sellest lähtuvalt võivad Eesti pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate põhjused ettevõtlusega alustamiseks olla sarnased?

Pereettevõtete täpsem uurimine on vajalik, sest pereettevõtted aitavad väga olulisel määral kaasa majanduskasvule ja töökohtade loomisele. Ligikaudu üle kahe kolmandiku kõigist maailma ettevõtetest on pereettevõtted, mistõttu nende poolt moodustub pool kogu sisemajanduse kogutoodangust. (Habibur Rahman et al., 2017) Euroopa Pereettevõtete Liidu hinnangul on pereettevõtted loonud 40-50% kõigist Euroopa erasektori töökohtadest (European Family Businesses, n.d.).

Selle magistritöö eesmärk on välja selgitada, mis põhjustel otsustatakse Eestis hakata ettevõtjaks ja kas ettevõtjaks hakkamise põhjused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate võrdluses erinevad. Lisaks töö unikaalsele sisule on käesoleva magistritöö lisandväärtuseks pereettevõtjate kohta andmete kogumine. Pereettevõtlust on Eestis vähe uuritud ja lisaks kaasneb pereettevõtlusega üsnagi palju ebamäärasust. Kuigi Eesti andmete põhjal on kirjutatud pereettevõtluse teemalisi üliõpilastöid – nt Kouru (2016) on uurinud pereettevõtjate ettevõtlusaktiivsust Eestis, Jaago (2016) ettevõtte juhtimise üleandmist Eesti pereettevõtetes, Hurt (2021) rolle ja konflikte Eesti pereettevõtete näitel –, siis ühtegi konkreetset pereettevõtlusega alustamise põhjuste teemalist uuringut ei leidu. Kõige sarnasem uuring käesolevale magistritööle on Kirsipuu (2013) uurimistöo, mis uuris 2007-2011. aastal pereettevõtete ja mittepereettevõtete erinevusi Eestis. Ettevõtlusega alustamise põhjusi autor süvitsi ei uurinud (sh puudusid kvantitatiivsed tulemused) ja ankeetküsitluse eesmärk oli leida Eesti pereettevõtjaid, et nendega intervjuu läbi viia. Lisaks sellele tuleb arvestada, et käesoleva magistritöö kirjutamise hetkeks on Kirsipuu (2013) tulemused üle 10 aasta vanad.

Täiendavalt tekitab pereettevõtluse täpsemal uurimisel segadust ühe kindla definitsiooni puudumine pereettevõtte määratlemiseks. Selles töös kasutatud pereettevõtte definitsiooni¹ määratlemise aluseks oli lihtsus ja kergesti mõistetavus küsimustiku vastajate jaoks. Lisaks definitsiooni puudumisele esineb palju varieeruvust ka Eesti pereettevõtjate arvu suhtes. Kui Statistikaameti andmebaasist on võimalik leida täpsed arvud Eestis registreeritud äriühingute kohta, siis väga keeruline on leida täpseid andmeid Eesti pereettevõtete ja pereettevõtjate arvu, nende tegevusalade või riigis paiknemise kohta. Eesti Statistikaameti andmebaasis eraldi pereettevõtteid ei registreerita ning nende kohta sellist infot ei koguta. Küll aga on Eestis 2014. aastal loodud MTÜ Eesti Pereettevõtjate Liit, mis toetab Eesti pereettevõtete põlvkondadeülel arengut ja pikaajalist kestvust. Selle liidu asutajaliikmed on tuntud Eesti ärimehed ja pereettevõtjad nagu näiteks Hugo Osula, Ain Hanschmidt ja Marti Hääl (MTÜ Eesti Pereettevõtjate Liit, 2022).

Autori püstitas alljärgnevad uurimisülesanded eesmärgi saavutamiseks:

- pereettevõtluse ja ettevõtluse erisuste selgitamine;
- (pere-)ettevõtjaks saamise põhjuste kirjeldamine, tuginedes varasematele uuringutele;

¹ *Pereettevõtte on ettevõtte, kus enamik omandiõigusest ja otsustusõigusest kuulub ühele perekonnale ning ettevõtte tegevusse on samaaegselt aktiivselt kaasatud kaks või enam pereliiget. Pereliikmed võivad, kuid ei pea töötama selles ettevõttes.*

- veebiküsitluse läbiviimine ettevõtjate seas;
- küsitluse tulemuste analüüsimine faktoranalüüsi ja logit-mudeliga;
- tulemuste tõlgendamine ja võrdlemine varasemate uuringute tulemustega.

Töö esimeses peatükis antakse ülevaade ettevõtluse ja pereettevõtluse mõistetest ja varasemate teadusuuringute tulemustest, kirjeldades muuhulgas pereettevõtluse ja ettevõtlusega seotud erisusi ja põhjuseid (pere-) ettevõtlusega alustada. Teises peatükis analüüsitakse uuringu tulemusi ja tõlgendatakse neid.

Selle magistritöö tulemused annavad teemast põhjalikuma ülevaate nii Eestis pereettevõtlusega seotud osapooltele (nt Eesti Pereettevõtjate Liit) kui ka praegustele ja võimalikele uutele ettevõtjatele.

Märksõnad: pereettevõtlus, ettevõtlus, pereettevõtja, mittepereettevõtja, perefirma, pereäri, profiil, ettevõtlusega alustamise põhjused, Eesti.

CERCS kood: S212 Töäjõu- ja ettevõtlussotsioloogia

1. Pereettevõtlus ja ettevõtlus varasemate uuringute põhjal

1.1. Pereettevõtlus ja ettevõtlus ning nende erisused

Selles peatükis antakse ülevaade pereettevõtlusest võrreldes ettevõtlusega.

Schumpeter kasutas juba 1965. aastal ettevõtluse defineerimisel innovatsiooni mõistet ja defineeris ettevõtjaid kui isikuid, kes oskavad turuvõimalusi ära kasutada läbi tehniliste või organisatsiooniliste uuenduste (Eroğlu & Piçak, 2011). Ettevõtjat saab defineerida ka kui isikut, keda iseloomustavad püsivus, oportunistlikkus, loominguine geniaalsus, taiplikkus ja julgus riskida (Singye, 2021, algselt viidatud Bell 2013). Samuti saab ettevõtluse mõiste defineerimisel kasutada mitut selle omadust korraga. Ettevõtluse mõistet defineerivad grupeeritult järgmised kuus näitajat: innovatsioon, võimaluse äratundmine, riskijuhtimine, tegutsemine, ressursside kasutamine ja väärtuse lisamine (lisatud väärtus) (Bell, 2009). Osaliselt jõudsid Prince et al. (2021) ettevõtluse mõiste definitsiooni määratlemisel sarnaste tulemusteni. Nad leidsid, et ettevõtluse mõistet saab rühmitada selliste elementide nagu ebakindlus (seotud riskide ja tuleviku ettearvamatus), äri (seotud omandi ja juhtimisega), loomine (seotud algatusprotsessiga), innovatsioon (seotud millegi uuega), võimalus (seotud turuvõimaluste äratundmise ja ärakasutamise), väärtuse loomine (protsess vs jagatud väärtus) alusel. Nad jõudsid järeldusele, et ettevõtluse mõiste saabki olla ülelihtsustatud, nt ettevõtlus kui innovatsioon või ettevõtlus kui ebakindlates tingimustes tegutsemine. Ettevõtluse mõiste on ajas muutuv ja ettevõtlusega seotud mõisteid ning näitajaid lisandub aja jooksul juurde (Carlsson et al., 2013). Näiteks on tänu digirevolutsioonile lisandunud sellised

mõisted nagu digitaalne ettevõtlus, tehnoloogiaettevõtlus ja digitaalne tehnoloogiaettevõtlus (Giones & Brem, 2017). Selle uurimistöö raames on ettevõtte „korrapärase majandustegevusega tegelev mis tahes üksus olenemata selle õiguslikust vormist. See hõlmab näiteks majandustegevusega füüsilisest isikust ettevõtjaid ja pereettevõtteid ning äriühinguid ja ühendusi jne.“ (EAS, n.d.: 1) Ettevõtjateks arvestatakse selles töös ettevõtte ehk äriühingu (osa-, täis-, usaldusühingu, aktsiaseltsi, tulundusühistu) omanikke ja füüsilisest isikust ettevõtjaid (FIE) (Riigiportaal eesti.ee, 2023).

Pereettevõtluse mõiste defineerimisel kasutavad erinevad autorid erinevaid näitajaid, et pereettevõtlust ja pereettevõtjaid määratleda. Mandl (2008) uuris 33 erineva riigi pereettevõtluse mõiste käsitlusi ja leidis, et tulemused on väga heterogeensed. Ta leidis, et mitmetes riikides on samal ajal kasutusel rohkem kui üks definitsioon pereettevõtluse määratlemiseks (sh ühes riigis on eri teadustöodes kasutusel erinevad definitsioonid). Eesti puhul leidis ta, et esineb üldine arusaam pereettevõtete suurusjärgust ja juriidilisest vormist, kuid ühene definitsioon puudub ja kindlat eristamist pereettevõtete ja ettevõtete vahel ei esine. Magistritöös kasutusel olnud definitsiooni aluseks on tabelis 1 välja toodud informatsioon.

Tabel 1

Pereettevõtja definitsiooni kriteeriumid neljas erinevas käsitluses

	Kriteerium
„Pehmed“ kriteeriumid (Mandl I, 2008, 17)	<ul style="list-style-type: none"> ■ perekondlikud suhted mõjutavad juhtkonnaliikmete määramist ■ perekond juhib ettevõtet kaudselt ■ tugev perekondlik mõju ja domineerimine juhtkonna üle (seoses strateegiliste eesmärkide ja otsustega) ■ kõige olulisemad otsused teeb perekond ■ vähemalt 2 põlvkonal on olnud kontroll ettevõtte üle
„Ranged“ kriteeriumid (Mandl I, 2008, 18)	<ul style="list-style-type: none"> ■ tegevjuht peab olema pereliige ■ vähemalt 1 pereliige osaleb aktiivselt ettevõtte juhtimises ■ vähemalt 2 pereliiget on juhtkonnas ■ tegevjuht ja vähemalt 1 juhtkonna liige pärineb perekonnast
Eesti (Eesti Pereettevõtjate Liit, 2023)	<ul style="list-style-type: none"> ■ suurus pole oluline, kui alljärgnevad nõuded on täidetud ■ otsuste vastuvõtmiseks vajalik häälteenamus kuulub ettevõtte asutanud või omandanud füüsilise(te)le isiku(te)le või nende abikaasadele, vanematele, lastele või laste otsestele pärijatele. ■ häälteenamust teostatakse kaudselt või otseselt ■ vähemalt üks perekonna esindaja on formaalselt kaasatud ettevõtte juhtimisse ■ börsil noteeritud äriühingud vastavad pereettevõtte definitsioonile, kui ettevõtte asutanud või omandanud isik või tema pereliikmed või järglased omavad vähemalt 25% aktsiatega esindatud häältest.

Soome (Ingalsuo, 2014, 9-10)	<ul style="list-style-type: none"> ■ suurus pole oluline, kui alljärgnevad nõuded on täidetud ■ suurem osa otsustusõigusest on äriühingu asutanud füüsilise(te)l isiku(te)l või ühingu aktsiakapitali omandanud füüsilise(te) isiku(te), nende abikaasade, vanemate, lapse või laste otseste pärijate valduses. ■ enamik otsustusõigusi on kaudsed või otsesed. ■ vähemalt üks perekonna või sugulase esindaja on ametlikult kaasatud ettevõtte juhtimisse. ■ börsil noteeritud äriühingud vastavad pereettevõtte määratlusele, kui ettevõtte (aktsiakapitali) asutanud või omandanud isikul või tema pereliikmetel või järglastel on 25 % tema aktsiakapitaliga määratud otsustusõigusest.
------------------------------------	--

Allikas: Autori koostatud, sisu on otsesiteering tabelis esitatud autorite töödest

Tabelis 1 toodud viimane rida iseloomustab definitsiooni, milleni jõudis Soome kaubandus- ja tööstusministeerium 2005. aastal pereettevõtte mõistet määratledes (Ingalsuo, 2014). Pereettevõtteid eristab teistest ettevõtetest suuremal määral just omandiõigus ja juhtimine / strateegiline kontroll. Sellega seoses on enim definitsioonides kasutatud järgnevaid nõudeid: ettevõtte peab kuuluma perekonnaliikmetele ja peab olema täielik (häälte) aktsiate enamus või rohkem kui 50% aktsiatest / kapitalist perekonnaliikmete omandis. Seetõttu on selles töös pereettevõtte defineerimiseks kasutusel järgnev definitsioon:

Pereettevõtte on ettevõtte, kus enamik omandiõigusest ja otsustusõigusest kuulub ühele perekonnale ning ettevõtte tegevusse on samaaegselt aktiivselt kaasatud kaks või enam pereliiget. Pereliikmed võivad, kuid ei pea töötama selles ettevõttes. Sellise definitsiooni kasutamine siin töös tagab ka järjepidevuse antud teema uurimisel, sest sarnast definitsiooni on kasutanud ka Hurt (2021) oma magistritöös.

Pereettevõtteid iseloomustavaid ja muudest ettevõtlusvormidest eristuvaid tunnuseid on mitmeid, kuid kõige sagedamini esinevad neist on välja toodud tabelis 2.

Tabel 2

Pereettevõtlust iseloomustavad karakteristikud

	Pere- kultuur	Ettevõtlus- vormi muutumine	Püsiv personal	Pikaajalised eesmärgid	Stabiilse- mad finantsid	Pikem eluiga	Inimlikud väärtused
Mandl, 2008	×	×		×		×	
Botero et al., 2015			×	×	×	×	
Duh et al., 2014						×	
Ingalsuo, 2014				×			×
Muriithi, 2017				×			
Kaslow & Friedland, 2021				×			×
Kirsipuu, 2013	×			×			×

Märkus: Grupeeritud magistritöö autori poolt

Allikas: Autori koostatud, tuginedes tabelis nimetatud autoritele

Pereettevõtetes on tähtsal kohal peretraditsioonid ja -kultuur, mistõttu on eduka pereettevõtte aluseks head omavahelised suhted. Need tagavad ettevõttes usalduslikud suhted nii pereliikmete kui ka töötajate vahel ja aitavad kaasa ettevõtte arengule ja püsijäämisele pikemas perspektiivis (Kirsipuu, 2011). Pereettevõtetes üritatakse konflikte pigem vältida, et hoida ära perekondlike suhete halvenemine. Just konfliktides näevad pereettevõtjad ohtu perekonna ühtsustundele. (Ingalsuo, 2014) Samuti leidsid Puiu et al. (2022), et põlvkondadevahelise pereettevõtte alustamisel mõjutab lähedus pereliikmetega otseselt ja positiivselt kavatsust luua pereliikmetega äripartnerlusi. Sealhulgas on oma pereliikmetega lähedasemates suhetes pereettevõtjad vähem altid oma enda ettevõtet alustama. Seevastu nendel pereettevõtjatel, kel on sõltumatumad kavatsused luua oma enda isiklik ettevõtte, on madalamad kavatsused luua pereliikmetega äripartnerlusi. Ettevõttes on samuti olulisel kohal ettevõtte kultuur, aga see tuleneb ettevõtte põhiväärtustest, normidest, visioonist ja juhtide hoiakutest (Lazarova, 2020).

Eelnimetatust tulenevalt on pereettevõtetes fookus inimlikel väärtustel, seda nii juhtimisel kui ka otsustamisel (Ingalsuo, 2014; Kaslow & Friedland, 2021). Head suhted ja inimlikud väärtused on olulised, sest pereettevõtetes võib üks inimene kanda mitut rolli. Pereettevõtetes võib sageli esineda liikmete vahel lahkkelisi. Seetõttu pööratakse pereettevõtete igapäevasel toimisel rohkem tähelepanu sellele, et kõikide osapoolte huvid ja eesmärgid oleksid täidetud (Güldenkeh & Silberg, 2019). Eesti pereettevõtjad on 1990. aastatest läbi viinud ka muutusi organisatsioonikultuuris – näiteks on loobunud veel okupatsiooniajal kasutusel olnud juhtimismeetoditest. Eesti pereettevõtetes koheldakse kõiki oma töötajaid võrdselt, st ei toimu oma pereliikmete erikohtlemist. Seega perefirma ei ole uued töötajad ilmingimata pereliikmed. Ettevaatlikud ollakse ka pereväliste tegevjuhtide tööle võtmisel, sest perevälistel inimesel kergekäeliselt ei usaldata. (Kirsipuu, 2011) Jaago (2016) aga leidis, et Eesti pereettevõtjad soosivad just pereväliste isikute kaasamist firma juhatusse. Juhatuses jagunevad osalused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate vahel pooleks. Kõige enam esineb konflikte sellistes pereettevõtetes, kus otsused langetatakse kõige enam perekonna, mitte ettevõtte, huvisid esile seades. (Jaago, 2016)

Kõige enam eristus tabeli 1 tulemustest pereettevõtete pikaajaline vaade (pikaajalised eesmärgid) ettevõtetega võrdluses. Pereettevõtted tegutsevad ajaliselt kauem kui muud tüüpi

ettevõtted (Botero et al., 2015; Duh et al., 2014; Mandl, 2008). Küll aga võivad paljud pereettevõtted aja jooksul muuta oma tegutsemisvormi, nt pereettevõtte muutub mitte-pereettevõtteks ja aja jooksul uuesti pereettevõtteks (Mandl, 2008). Lisaks iseloomustab pereettevõtteid madal vallandamise tase, sh pereettevõtted võtavad suurema tõenäosusega pigem uusi inimesi tööle juurde, kui et koondavad olemasolevaid. Pereettevõtteid eristab ettevõtetest samuti pikaajaliste eesmärkide seadmine (Botero et al., 2015; Ingalsuo, 2014; Kirsipuu, 2013; Mandl, 2008; Muriithi, 2017), kus oluline roll on jätkusuutlikkusel ja vastutustundlikul juhtimisel. Sellega seonduvalt on pereettevõtetel muude ettevõtlusvormidega võrreldes üldjuhul ka väiksem laenukoormus, st stabiilsemad finantsid. (Botero et al., 2015) Samas on ettevõtetel lühiajaline vaade, mida soodustab aastaste ehk lühiajaliste tulemuste premeerimine erinevate boonuste kaudu (Gerlich, 2023). Huvitav on seejuures, et kriiside ajal suudavad pereettevõtted ettevõtetest paremaid majandustulemusi saavutada ehk paremini vastu pidada (Muriithi, 2017) Seega võib väita, et pereettevõtteid iseloomustab stabiilsus ja tulevikku vaatav suund.

Eelnimetatud pereettevõtete pikema eluea täpsustuseks esineb teine oluline erinevus ka pereettevõtete ja ettevõtete elutsükli vahel. Ettevõtete puhul saab eristada 7 erinevat etappi: seemne-, käivitamis-, kasvu-, väljakujunemis-, laienemis-, küpsus- ja väljumisfaas (Verma, 2019). Pereettevõtete elutsükkel aga sisaldab sünni-, kasvu-, küpsus- ja jätkufaasi. Pereettevõtete sünnifaas on sarnane ettevõtete seemne- ehk algfaasile. Pereettevõtete kasvufaas sarnaneb ettevõtete käivitamis- ja kasvufaasiga ning küpsusfaas sarnaneb ettevõtete laienemis- ja küpsusfaasiga. Kui ettevõtetel on viimane faas väljumisfaas, siis pereettevõtetel jätkufaas. Jätkufaasis keskenduvad pereettevõtted järgmise põlvkonna ettevalmistamisele ettevõtte ülevõtmiseks, st olulisel kohal on järjepidevus. (Atilgan, 2020) Seevastu Arumäe (2015) on kujutanud pereettevõtete elutsükli sarnaselt ettevõtete elutsükli 7-etapilisena. Tema lahendus on mõningate täpsustustega esitatud joonisel 1, tuginedes Atilgan (2020) ja Verma (2019) andmetele etappide nimetuse osas. Jooniselt on näha, kuidas korduma jäävad kolm faasi (kasvu-, väljakujunemis- ja küpsusfaas), kui väljumisfaasi jõudmise asemel otsustatakse ettevõtte tegevusega jätkata. Arumäe (2015) hinnangul on sobilik aeg põlvkonnavahtuseks nii kasvu-, väljakujunemis- kui ka küpsusfaasis.

füüsiliselt isikut ettevõtjat (st vähemalt ca 50 000 pereettevõtjat). Vähem esineb pereettevõtteid usaldusühingutes, täisühingutes ja aktsiaseltsides, seega Eesti pereettevõtted on valdavalt mikroettevõtted ja väikeettevõtted, mis asuvad peamiselt Eesti suuremates maakondades (Hurt, 2021; Kouru, 2016). Keskmise pereettevõtte tegutsenud üle 9 aasta. Arvuliselt on Eestis kõige rohkem alla 10 töötajaga ettevõtteid (140 783) (Statistikaamet, 2023b). Keskmiselt töötab Eesti pereettevõttes 1-9 inimest, kellest ca 2 (kui ettevõtte on tegutsenud 1-3 aastat) või 3-4 on sugulased (kui ettevõtte tegutsenud rohkem kui 9 aastat). Kõige enam töötatakse Eesti pereettevõtetes koos abikaasaga. (Hurt, 2021)

Kirsipuu (2013) uuris pereettevõtete ja mittepereettevõtete erinevusi Eestis ja leidis, et pereettevõtjad soovivad olla iseendale ülemuseks, tagades sellega samal ajal oma pere heaolu. Samas mittepereettevõtjatel on rohkem materialistlikumad eesmärgid, otsides võimalusi, kuidas saavutada edu, rikkus või finantsvabadus. Erinevused seisnesid veel ka vastutuse ja kasumi, juhtimise ja otsustamise, omandiõiguse ja pärimise ning organisatsioonikultuuriga seotud aspektides. Kui pereettevõtjad võtavad oma ettevõtte ja tegevuse eest täieliku vastutuse ning pere rahulolu ning ettevõtte jätkusuutlikkus on tähtsamad kui kasumi maksimeerimine, siis mittepereettevõtjatel on kõige prioriteetsem ikkagi kasumi maksimeerimine ja äri lainemine. Mittepereettevõtjate vastustest selgus, et vastutamisest pigem hoidutakse. Pereettevõtjatel on vastustusega vastupidi, sealhulgas on fookusesesse seatud oma pereliikmed. Mittepereettevõtjad aga eelistavad eelistavad juhtimisel autoriteeti ja individuaalsete saavutuste premeerimist, leides, et nende roll on tööandjaks ja maksumaksjaks olemine. Pereettevõtjad enamasti juhivad ise ettevõtet ja strateegiate planeerimisel on oluline roll pere ettevõtluskultuuril, samas kui mittepereettevõtjad võivad olla seotud selliste strateegiatega, kus omanike ja juhtide soovid ei lange kokku. Pereettevõtetes on tugev omandiõigus, kus sageli 100% ettevõtetest kuulub ühele perekonnale, samas kui mittepereettevõtjatele võib kuuluda vaid väike osa ettevõtte aktsiatest. Samuti on mittepereettevõtjatel võrreldes pereettevõtjatega suurem valmidus oma ettevõtte aktsiad ära müüa. (Kirsipuu, 2013)

Kokkuvõtvalt võib väita, et kui ettevõtet saab defineerida läbi äriühingu ja juriidiliste terminite, siis pereettevõttel ei ole ühtset definitsiooni. Pereettevõtteid määratletakse kõige sagedamini läbi omandi- ja otsustusõiguse ning pereliikmete kaasatuse järgi. Eesti pereettevõtted on valdavalt mikroettevõtted ja väikeettevõtted, mida peaks olema erinevate prognooside kohaselt vähemalt 50 000. Pereettevõtetel on mitmeid eristavaid tunnuseid, mis neid mittepereettevõtetest eristab, nt tugev perekultuuri mõju, pikk eluiga, püsiv personal,

keskendumine pikaajalistele strateegiatele. Erinevate väärtuste ja prioriteetide tõttu leidub ettevõtjate ja pereettevõtjate tegevuses palju erinevusi. Näiteks on pereettevõtluses olulisel kohal järjepidevus, mistõttu esinevad erisused ka ettevõtete ja pereettevõtete elutsükli. Kui ettevõtted läbivad 7 erinevat elutsükli etappi, siis pereettevõtetel on neid 4. Suurimad erinevused pere- ja mittepereettevõtete vahel on vaadeldavad viimases faasis, milleks on ettevõtetel väljumisfaas ja pereettevõtetel jätkufaas.

1.2. (Pere-)ettevõtjaks saamise põhjused

Selles peatükis antakse teaduskirjandusele tuginedes ülevaade (pere)ettevõtlusega alustamise põhjustest. Teadusuuringute täpsem ülevaade asub Lisas A. Uuringutes nimetatud (pere-)ettevõtlusega alustamise põhjuste autoripoolne grupeerimine asub Lisas B. Eelnimetatud lisades asuvad tabelid olid aluseks autori koostatud küsimustikule (vt lisa C). Lisades on välja toodud ainult need teadusuuringud, millel oli võimalikult suur ühisosa magistritöö eesmärgiga (ja mis andsid võimaluse hiljem tulemusi teaduskirjandusega võrrelda). Sellest tulenevalt on peatükis esitatud rohkemate autorite ideed, et avada uurimisteemat laiemalt.

Psühholoogia valdkonda kuuluvate uuringute põhjal on inimestel erinevad psühholoogilised vajadused, mistõttu tekib neil soov saada ettevõtjaks. Sellisteks psühholoogilisteks vajadusteks võib olla nt autonoomsus, soov midagi saavutada või vajadus midagi kontrollida. (Smith et al., 2001) Selgub, et just ettevõtjatel on suurem autonoomia ja kõrgem enesehinnang ning sisemine kontroll võrreldes nendega, kes pole ettevõtjad. Perekonnaval saab olla suur mõju inimese psühholoogilise minapildi ja vajaduste kujundamisel. See omakorda on seotud hiljem otsusega, kas hakata ettevõtjaks. Suurema tõenäosusega saavad ettevõtjaks need inimesed, kel on ettevõtluse taust või kel on olemas vastavad eeskujud (nn *role model*). (Obschonka et al., 2015). Sealhulgas on leitud, et mida rohkem on ettevõtjal ettevõtlust soodustavaid isikuomadusi ja -oskusi (nt enesetõhusus, visadus, oskus võimalusi ära tunda, hea suhtlemisoskus jms), seda parem on selle inimese ettevõtlussobivus ja kõrgem ettevõtluses saavutatav edu. (Markman & Baron, 2003) Tihti on oluliseks põhjuseks ettevõtlusega alustamisel ka ühiskondlik panus. Ettevõtlike kavatsustega naised on meestega võrreldes kõrgema kogukondliku hoiakuga (Zisser et al., 2019). Kirkwood & Walton (2010) uurisid intervjuude abil ökoettevõtjate põhjuseid ettevõtlusega alustamisel ja olulisteks põhjusteks osutusid rohelised väärtused, turulünga tuvastamine ja elatise teenimine. Lisaks toodi põhjustena välja iseendale ülemuseks olemine ja huvi ettevõtluse vastu. Magistritöö autori hinnangul võib iseendale ülemuseks olemise põhjust samaväärseks lugeda ülalnimetatud autonoomsuse põhjusega.

Mitmetes uuringutes on tulemustena leitud, et kõige olulisemaks põhjuseks oli ettevõtlusega alustamisel kas eneseteostus või saavutusvajadus (Verheul et al., 2012). Täpsemalt on leitud, et saavutuspüüdlus on positiivses korrelatsioonis ettevõtte alustamisega. (Frese & Gielnik, 2014) Ka Eestis läbiviidud uuringus jõuti tulemuseni, kus sõltumatus oli olulisim põhjus ettevõtlusega alustamisel. Täpsemalt leidis Kaurson (2007), et Eesti ettevõtjate peamised põhjused ettevõtlusega alustamisel on vabadus (sõltumatus), eneseteostus, tehnika areng, võimu omamine. Eesti pereettevõtete rolle ja konflikte uurides leidis Hurt (2021), et kõige enam soodustasid pereettevõtet looma sellised põhjused nagu eneseteostuse soov ja paindlikkus. Perega seotud põhjused olid pereettevõtjatel materialistlikumad, tuues enim põhjustena välja majanduslikku toimetulekut ja pereliikmele töökoha tagamist (loomist).

Eesti vanemaealiste ettevõtjate seas läbiviidud uuringu vastustest selgus, et 54+ vanuses ettevõtjate olulisim põhjus ettevõtlusega alustamisel oli ärivõimaluse tajumine. Sealhulgas olid olulised põhjused varasema karjääri käigus omandatud oskused ja teadmised. Nooremad vanemaealised (vanuses 55-63) vastanud alustasid eelkõige rahalise kasu teenimise eesmärgil, aga 64 ja vanemad ettevõtjad ideede teostamise eesmärgil. Seega vanemaealised alustavad ettevõtlusega peamiselt võimaluse, mitte olude sunnil. Vajaduspõhised tegurid ettevõtlusega alustamisel olid seotud tööpuudusega või töökoha kaotusega oma kodukohas. (Kallas, 2018)

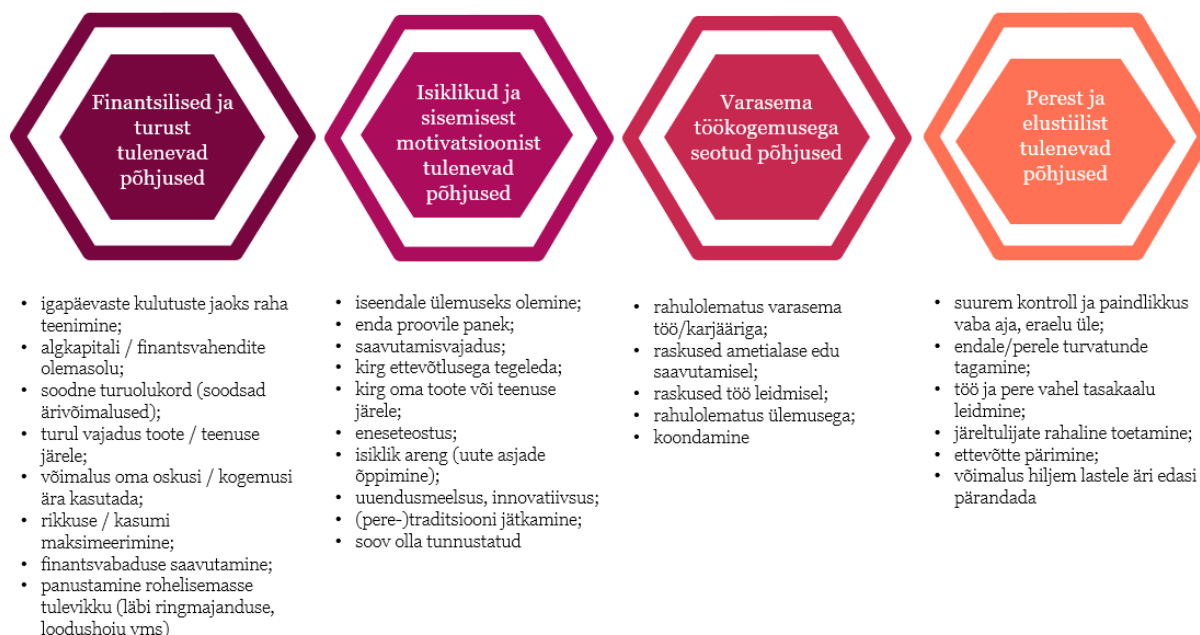
Kirsipuu (2011) leidis oma uurimistöös, et 55% Eesti pereettevõtjatest on tegutsenud üle 10 aasta. Nende pereettevõtjate peamised põhjused pereettevõtte loomiseks olid alljärgnevad: iseendale peremeheks olemine (30,8%), pereliikmete heaolu tagamine (15,4%), omandatud oskused (15,4%) ja äritegevus (7,7%). Iseendale peremeheks olemise põhjust saab magistritöö autori hinnangul seostada juba selles peatükis ülevalnimetatud sõltumatuse ja autonoomsuse põhjustega. Alla 10 tegutsemisaastaga pereettevõtjate jaoks olid olulisimad põhjused roheline mõtlemine (29,7%) ja hobi (18,6%). Seega Kirsipuu (2011) tulemuste kohaselt on uuema põlvkonna pereettevõtjad rohelise mõtteviisiga ja alustavad sooviga oma hobiga tegeleda. Samas vanemal põlvkonnal olid alustamise põhjused rohkem individualistlikumad: soov iseendale peremeheks olla ja tagada pereliikmete heaolu. Lisaks sarnaselt esimeses peatükis välja toodule on ka Eesti pereettevõtjate jaoks väga oluline pereliikmete osalus otsustamisel ja laiemalt pereettevõtte juhtimisel. Jätksuutlikuma organisatsioonikultuuriga pereettevõtted peavad tähtsaks ka tulevaste põlvkondade heaolu tagamise ja neile oma ettevõtte pärandamise. (Kirsipuu, 2011) Pereettevõtjate ja

mitteperettevõtjate võrdluses leidis Kirsipuu (2013), et mitteperettevõtjatele olulisimad põhjused olid materialistlikumad: majandusliku vabaduse saavutamine (rikkuse, heaolu, edu tagamine, suurema sissetuleku teenimine) või võimaluse ärakasutamine (erastamine, ülevõtmine, likvideerimine, likviidne raha).

Sarnaselt Kirsipuule kasutasid võrdlusgrupi meetodit (perettevõtjad vs mitteperettevõtjad) Sloveenia näitel Duh et al. (2014). Küll aga ei uurinud nad perettevõtjate ja mitteperettevõtjate võrdluses ettevõtlusega alustamist. Nende uurimisülesanne oli välja selgitada, kas kahe rühma võrdluses esineb tööhõive, müügitulu, ettevõtte vanuse, ekspordiorientatsiooni ja tulemuslikkuse suhtes statistiliselt oluline erinevus. Erisus kehtis vaid vanuse suhtes: perettevõtted on vanemad kui mitteperettevõtted.

Võrdlusgrupi meetodil, kuid perettevõtjate ja mitteettevõtjate võrdluses, uurisid ettevõtlusega alustamise põhjuseid (karjäärivalikuid) Carter et al. (2003). Uuringu tulemustena tekkisid sellised faktorgrupid nagu eneseteostus, rahaline edu, rollid, innovatsioon, tunnustus ja sõltumatus. Kui teised eelnimetatud uuringud (sh Eesti uuring) tõid ühe kõige olulisema põhjusena välja sõltumatuse, siis Carter et al. (2003) uuringu tulemustes oli sõltumatuse faktori reliaablus üllatavalt madal: Cronbachi α tulemus oli 0,58 (selles magistritöös oli võetud piiriks 0,7). Võrreldes ettevõtte asutamise algaasis olevate ettevõtjate ja mitteettevõtjate vastuseid, selgus, et ettevõtjate vastused selliste põhjuste suhtes nagu eneseteostus, rahaline edu, innovatsioon ja sõltumatus sarnanesid suurel määral mitteettevõtjate vastustega. Erinevusena leidsid nad, et alustavad ettevõtjad hindasid rollide ja tunnustamise põhjuseid oluliselt madalamaks kui mitteettevõtjad. Esinesid ka soolised erinevused alustamise põhjustes: meessoost alustavad ettevõtjad ja mitteettevõtjad hindasid rahalist edu ja innovatsiooni kõrgemalt kui naised, olenemata võrdlusgrupist.

Magistritöö autori hinnangul saab kõike eelnimetatud arvesse võttes (pere)ettevõtlusega alustamise põhjused jagada 4 suuremasse gruppi (vt joonis 2): finantsilised ja turust, isiklikud ja sisemisest motivatsioonist, varasemast karjäärist/töökohast või perest/elustiilist tulenevad põhjused.

Joonis 2. Peamised põhjused ettevõtlusega alustamiseks grupeeritult

Allikas: Autori koostatud, allikad leitavad lisast B

Erinevaid allikaid uurides selgub, et teatud ettevõtjaks hakkamise põhjuseid pereettevõtjatega seotud uuringutes ei uuritud, aga ettevõtjate teemalistes uuringutes olid need olemas. Alustamist mõjutavad põhjused, millel on autori hinnangul olulisem tähtsus ettevõtjate teemalistes uuringutes (vt täpsemalt lisast B) olid enim seotud varasemast karjäärist/töökohast tulenevate põhjustega, nagu rahulolematust varasema töö/karjääriga, raskused ametialase edu (ametikõrgenduse) saavutamisel, rahulolematust ülemusega, raskused töö leidmisel ja koondamine.

Käesolevas peatükis toodud uuringutest selgub, et ettevõtlusega alustamise põhjustest on kirjutatud mitmeid teadustöid. Pereettevõtluse alustamise põhjuste teemal on uuringuid kirjutatud kordades vähem. Pereettevõtjate alustamise põhjuste kohta tuli koguda informatsiooni ka teistest pereettevõtluse-teemalistest uuringutest, mille uurimisfookus üldjuhul polnud seotud ettevõtte asutamisega. Pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate võrdluses ettevõtlusega alustamise põhjuste kohta leidis infot vaid Kirsipuu (2011) uuringu tulemustest. Kokkuvõtteks võib väita, et ettevõtlusega alustamisel on väga suur roll psühholoogistel teguritel. Sellest tulenevalt on olulised põhjused ettevõtlusega alustamisel eneseteostus, sõltumatuse tagamine ja iseendale peremeheks olemine. Samuti on tähtsad materialistlikud põhjused nagu majandusliku vabaduse saavutamine ja suurema sissetuleku

teenimine. Veidi vähem toodi teaduskirjanduses välja selliseid alustamise põhjuseid nagu huvi ettevõtluse vastu ja rohelised väärtused.

2. Eestis (pere-)ettevõtlusega alustamise põhjuste analüüs

2.1. Uurimismeetod ja valim

Selles peatükis kirjeldatakse valimit ja töös kasutatud uurimismeetodeid.

Andmete kogumiseks kasutas autor Limesurveys koostatud küsimustikku.

Küsimustikule sai vastata vahemikus 2.02-26.02.23. Valimi moodustasid nii praegused kui endised ettevõtjad. Valimi moodustamiseks vajalikud meiliaadressid laaditi alla e-äriregistri avaandmete veebilehelt (Registrite ja Infosüsteemide Keskus, 2023). Andmestikust eemaldati duplikaadid, korteriühistud jm ebasobivad üksused. Ebasobivateks liigitati ka ettevõtted märkega „pankrotis“ või „likvideerimisel“, sest info kogumise aeg oli piiratud - kirju ei olnud mõttekas välja saata aadressidele, mis kõigi eelduste kohaselt ei olnud enam kasutusel. Kokku saadeti juhuvalimi alusel ettevõtjatele (ettevõtetele) automaatlahenduse abil välja 83 676 kirja, millest ca 25% ei läinud erinevatel põhjustel kohale (peamiselt olid probleemi @hot ja @mail lõpuliste aegunud meiliaadressidega või vana tööandjaga seotud enam mitte kasutusel olevad (sh suunamata) meiliaadressidega). Kokku vastas küsitlusele 2282 ettevõtjat. Lõpuni täidetud küsimustikke oli 1999 (1072 pereettevõtja ja 927 ettevõtja vastused). Seega vastamismääraks kujunes 3.6%. Eesmärgiks oli jõuda võimalikult paljude pereettevõtjateni, kuid seejuures tuli arvestada, et ettevõtjad ise määratlesid küsimustikus enda pereettevõtjaks olemise ehk formaalset kontrolli selle üle ei eksisteerinud. Selline meetodika sai valitud võrdlusmomendi tekkimise eesmärgil – vajalik oli koguda ka mittepereettevõtjate vastuseid, et neid hiljem pereettevõtjate vastustega võrrelda.

Küsimustik koosnes kolmest osast: ettevõtja taustandmed, ettevõtluse ja ettevõtte andmed ning ettevõtlusega alustamise põhjused. Küsimustiku küsimuste aluseks olid varasemad uuringud, vt täpsemalt peatükist 1.2 ja lisadest A ja B. Küsimustiku küsimused ja struktuur on leitavad lisast C. Küsimustiku esimese küsimusega paluti ettevõtjal määratleda, kas ta on olnud pereettevõtja. „Jah“ vastuse korral järgnesid kõik küsimused aja kohta, mil ettevõtja alustas esimest korda pereettevõtjana tegevust. Ka seda formaalselt ei kontrollitud.

Järgnevas osas teostatud andmeanalüüsi jaoks kasutas autor programme MS Excel, SPSS ja Stata. Tulemuste visualiseerimiseks olid kasutusel Datawrapper ja MonkeyLearn. Täpsemalt viidi küsimustiku Likerti skaalal mõõdetud erinevate põhjuste olulisust kirjeldavate vastuste kohta läbi faktoranalüüs ja leitud faktorite põhjal sai kaasata olulisemad põhjused binaarsesse logit mudelisse. Logit mudeliga võrreldi pereettevõtjaks hakkamise

tõenäosuse seost eri liiki põhjustega. Faktoranalüüs teostati kogu andmestikuga kui ka eraldi pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate andmetega. Faktoranalüüsi (põhjuste tunnuste vahel) teostamisel sai läbitud alljärgnevad etapid (UCLA, 2021):

- korrelatsioonanalüüs;
- Kaiser-Meyer-Olkini (KMO) valimi adekvaatsuse ja Bartletti sfäärilisuse test (*Bartlett's Test of Sphericity*);
- faktoranalüüs peakomponentide meetodil (*Principal Component Analysis*) koos varimax pööramisega (sh faktorlaadungite väärtuste kontroll üle 0,4);
- tunnuste määramine faktoritesse vastavalt faktorkaalule (faktorkaalud leitavad lisast D);
- Cronbachi alfa väärtuste leidmine faktorite reliaabluse iseloomustamiseks (sh kontroll, et väärtus üle 0,7);
- faktoritele omapoolsete nimede määramine.

Sealhulgas teostati korrelatsioonanalüüs kontrollimaks liiga tugeva (multikollineaarsuse oht) või liiga nõrga muutujatevahelise seose olemasolu. Selliseid seoseid ei esinenud, mistõttu selles etapis ei pidanud analüüsist ühtegi tunnust välja jätma.

Faktoranalüüsiks andmete sobivuse kontrolliks tehtud testid (Kaiser-Meyer-Olkini (KMO) ja Bartletti test) näitasid, et andmetega võib faktoranalüüsi läbi viia (Bartletti testide tulemuse olulisustõenäosus oli 0,000). KMO testi tulemused üle 0,800 tõestasid, et valim oli sobiv - vahemikus 0,8 kuni 1,0 on tegu hea suurusega valimiga (Shrestha, 2021). Faktoranalüüsi kommunaliteetide tabelist selgus, et mittepereettevõtjate andmestikus oli liiga madala väärtusega näitaja: algkapitali / finantsvahendite olemasolu (0,321). See muutuja sai järgnevast analüüsist eemaldatud (vaid mittepereettevõtjate andmetega faktoranalüüsi teostades). Teiste andmestikega ei esinenud ühtegi tunnust, millel puuduks märkimisväärne ühisosa teiste mudelis olevate tunnusetega (kõik tunnused olid üle 40%), mistõttu täiendavalt ühtegi tunnust ei pidanud mudelist eemaldama. Faktoritesse tunnuseid määrates leidis mitmeid tunnuseid, mis oleksid tulemuste tabelis järgi võinud kuuluda mitmesse faktorisse. Sellistel juhtudel sai faktori valiku aluseks suurima faktorkaalu väärtus.

Faktoranalüüsi tulemusena selgus, et kõikide ettevõtjate andmetega (koguvalimiga) faktoranalüüs ei andnud märkimisväärseid tulemusi - tekkis 7 faktorit, millest esimene sisaldas enamikku põhjusi. Sellest tulenevalt jäid edasise analüüsi aluseks pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate faktoranalüüsi tulemused (vt lisa E). Faktorite reliaabluse, Cronbachi alfa tulemused näitasid, et nõudele (väärtus pidi olema üle 0,7) ei vastanud mittepereettevõtjate

andmestikus sellised faktorid nagu soodsad ärivõimalused turul ja finantsidega seotud põhjused. Pereettevõtjate andmestikus olid tulemused liiga madalad sellistel faktoritel nagu eraelust tulenevad põhjused, soodsate ärivõimalustega turul, oskuste ja kogemustega ning isiklike finantsidega seotud põhjused. Nende faktorite Cronbachi alfa on lisas märgitud punase värviga. Kui algselt pakkus magistritöö autor välja 4 võimalikku põhjuste gruppi (finantsilised ja turust tulenevad põhjused, isiklikud ja sisemisest motivatsioonist tulenevad põhjused, varasema töökogemusega seotud põhjused ning perest ja elustiilist tulenevad põhjused), siis lõpptulemusena tekkis pereettevõtjate andmetega 3 gruppi ja mittepereettevõtjate andmetega 4 gruppi. Mõlema andmestiku grupeeringu tulemused esialgsete väljapakutud gruppide nimedega võrreldes olid erinevad. Tekkinud grupid olid konkreetsamad, nt kui enne oli grupiks perest ja elustiilist tulenevad põhjused, siis faktoranalüüsi tulemusel jäi grupiks perest tulenevad põhjused.

Järgnevalt kasutas autor analüüsiks binaarset logit mudelit, mille muutujad on defineeritud tabelis 3. Binaarse logit mudeliga analüüsiti binaarse tulemusmuutuja (küsimusest pereettevõtjaks olemine "jah" või "ei") ja mitme selgitava muutuja vahelisi seoseid. Mudel eeldab, et tulemusmuutuja logaritmilised tõenäosused on lineaarne funktsioon ennustusmuutujatest (Vörk, 2015). Binaarse logit mudeli hindamisel oli vähimruutude meetodi asemel (*ordinary least squares*) kasutusel maksimaalse tõepära meetod (*maximum likelihood method*). Töö autor koostas kokku kolm binaarse logiti mudelit võimalike erisuste leidmise eesmärgil. Esimesse mudelisse ühtegi ettevõtluse alustamisega seotud tunnust ei lisatud, teise mudelisse lisati need alustamisega seotud tunnused, mis selgusid mittepereettevõtjate andmetega tehtud faktoranalüüsi tulemustest ja kolmandasse mudelisse pereettevõtjate andmetega tehtud faktoranalüüsi tulemustest. Binaarsesse logit mudelisse (mudelid 2 ja 3, täpsemalt peatükis 2.3) lisati need ettevõtlusega alustamise põhjustega seotud muutujad, mis olid igas faktoris suurima kaaluga (metoodika aluseks kasutatud (Kuldna et al., 2020) artiklit) ja kus kogu faktori väärtuse Cronbachi alpha väärtus oli suurem kui 0.7. Mudelisse 2 ja 3 lisati vastavalt ka sugu×eneseteostus (vastavalt teaduskirjandusest tulnud infole) ja sugu×pärimine interaktsioonid (vastavalt statistiliselt olulisele tulemusele). Lisaks kontrollis autor ka multikollineaarsust ja heteroskedastiivsust – multikollineaarsust üheski mudelis ei esinenud, heteroskedastiivsust võeti analüüsi teostades arvesse.

Tabel 3

Binaarses logit mudelis kasutatud muutujate kodeering

Muutuja	Kodeering
Sugu	1 - mees 0 - naine
Vanus	1 - 0 kuni 24 2 - 25 kuni 49 3 - 50 - ...
Haridus	1 – algharidus, põhiharidus 2 - keskharidus, kutseharidus 3 - kõrgharidus 4 - muu
Perekonnaseis	1 - abielus, vabaabielus/kooselus 2 - vallaline 3 - lahutatud, lesk, muu
Laste arv	1 - 0 2 - 1 kuni 3 3 - 4 ja rohkem
Asutamisaasta	1 - Enne taasiseseisvumisaastat (1991) 2 - 1991-1999 3 - 2000-2009 4 - 2010-2023
Täna seni tegutseb	1 - jah 2 - ei
Ettevõtlusvorm	1 - osatühing (OÜ) 2 - FIE 3 - aktsiaselts (AS), täistühing (TÜ), usaldustühing (UÜ), muu
Maakond	1 - Harju maakond" 2 - ülejäänud Eesti maakonnad
Tegevusala	1 - A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, B Mäetööstus 2 - C Töötlev tööstus, F Ehitus 3 - ülejäänud EMTAKid
Töötajate arv	1 - töötajaid ei olnud palgatud (olin ainus töötaja) 2 - 1-5 töötajat 3 - rohkem kui 5 töötajat
Algkapital	1 - ainult isiklikud säästud 2 – ainult alustatud sissemakseta 3 -ainult üks nimetatutest: pangalaen, laenu pereliikmelt/sõbralt, pärandus, riskikapital, riigipoolne rahalinetootus, muu 4 - mitu algkapitali (vähemalt kaks algkapitali)
Pereliikmest ettevõtja	1 – ainult abikaasa või elukaaslane 2 - mitte ükski pereliige 3 - esimesel tegutsemisaastal olin ainus töötaja 4 – ainult üks nimetatutest: isa, ema, vend, õde, vanavanemad, laps, muu 5 – mitu pereliiget (rohkem kui üks pereliige)
Pereettevõtja	1 - jah 0 - ei (ettevõtja)

Allikas: Autori koostatud

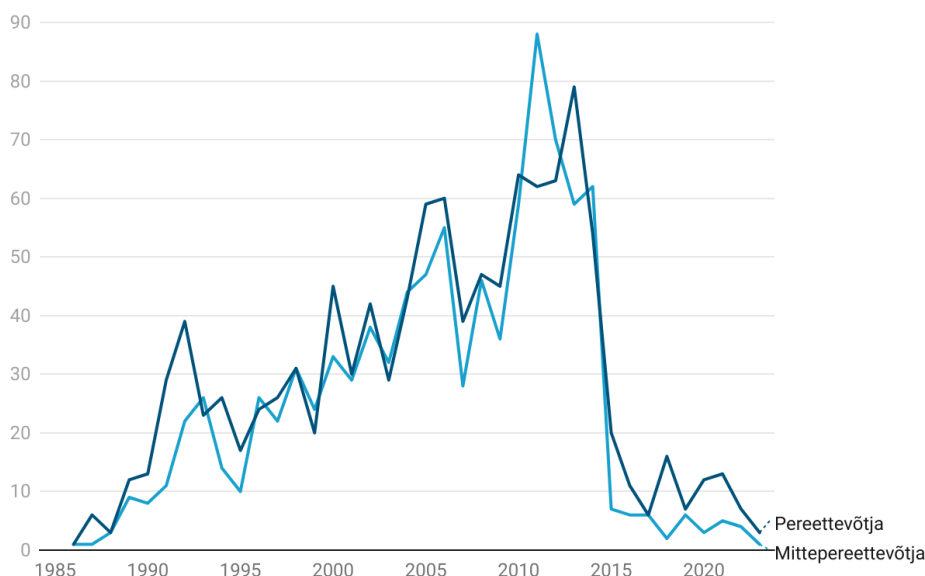
2.2. Alustav Eesti ettevõtja ja tema ettevõtte profiil

Selles peatükis antakse ülevaade kirjeldava statistilise analüüsi tulemustest.

Pereettevõtjate ja ettevõtjate tulemuste kokkuvõtlik kirjeldav statistika on leitav lisast F.

Sarnaselt peatükis 1.2 väljatoodule selgus, et alustavatel pereettevõtetel ja mittepereettevõtetel on esimesel tegutsemisaastal töötajate arv väike. Esimesel tegutsemisaastal kas töötajaid ei ole palgatud või palgatakse 1 kuni 5 töötajat, seda nii pereettevõtjate kui mittepereettevõtjate seas. Kõige suurem osakaal registreeritud ettevõtteid oli Harju maakonnas (47% pereettevõtetest ja 53% mittepereettevõtetest). Ettevõtlusvormi poolest pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate vastused samuti ei erinenud – enim oli osühingu vormis registreeritud ettevõtteid, millele järgnesid füüsilisest isikust ettevõtjad. Kui Kirsipuu (2011) leidis, et Eestis FIE-dest ca 44% moodustavad pereettevõtjad, siis selle magistritöö tulemused oli sarnased – 41% FIE-dest alustasid pereettevõtjana. Tegevusalade poolest oli pereettevõtjate esimene peamine tegevusala *G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont* (17% pereettevõtjatest) ja mittepereettevõtjatel *S Muud teenindavad tegevused* (15% mittepereettevõtjatest).

Kõige enam ettevõtteid (nii pereettevõtteid kui mittepereettevõtteid) registreeriti vahemikus 2000. – 2009. aastal. Kõiki vastuseid arvesse võttes selgus, et keskmiselt on senini tegutsev ettevõtte 17-aastane (täpsemalt 17,4). Kui Hurt (2021) leidis, et keskmine pereettevõtte on tegutsenud üle 9 aasta ja Kirsipuu (2011) leidis, et 55% Eesti pereettevõtjatest on tegutsenud üle 10 aasta, siis selle uuringu andmetele tuginedes selgus, et keskmiselt on siiani aktiivsed mittepereettevõtted 19-aastased ja pereettevõtted 17-aastased. See tulemus ei sarnane Sloveenia tulemustega, kus Duh et al. (2014) leidsid, et pereettevõtted on vanemad kui mittepereettevõtted. Küll aga sarnaneb tulemus KPMG (2020) uuringuga, mille kohaselt on valdav osa (86%) Eesti pereettevõtetest tegutsenud vähemalt 16 aastat. Eesti andmete juures selgus lisaks, et algselt registreeritud ettevõtte ei tegutse enam 15% pereettevõtjatel ja 20% mittepereettevõtjatel. Joonisel 3 on täpsem ülevaade, millal valimis olevad ettevõtjad oma ettevõtte esimest korda registreerisid. Jooniselt on näha 2015. aasta juures järsk langus registreeritud ettevõtete arvus. Statistikaameti ettevõtete arvu statistikas (Statistikaamet, 2023a) sellist teravat langust ei esine, seega puudub magistritöö autoril kindel selgitus selle nähtuse põhjuse selgituseks. Arvatavasti on osaliselt nähtus mõjutatud sellest, et küsimustikule vastasid ettevõtjad, kellel on praeguseks registreeritud mitu ettevõtet ja küsimustikus paluti vastata esimese ettevõtte kohta. Lisaks võis vastanute hulgas olla vähem nooremaealisi vastajaid, kelle ettevõtte registreerimine oleks jäänud 2015. aastasse või hilisematesse aastatesse. Lisaks ei olnud ettevõtte registreerimiseks (ettevõtlusega tegelemiseks) ka niivõrd soodsad koroonakriisi aastad (2020. aastal esimesed olulised ühiskondlikud piirangud, sh *lockdown*).

Joonis 3. Ettevõtte esimene asutamisaasta (y-teljel ettevõtete arv)

Märkus: pereettevõtjad on tumesinisega, mittepereettevõtjad heledama sinisega. Jooniselt on välja jäetud loetavuse huvides üks 1914. aastal registreeritud ja üks 1918. aastal registreeritud pereettevõtte

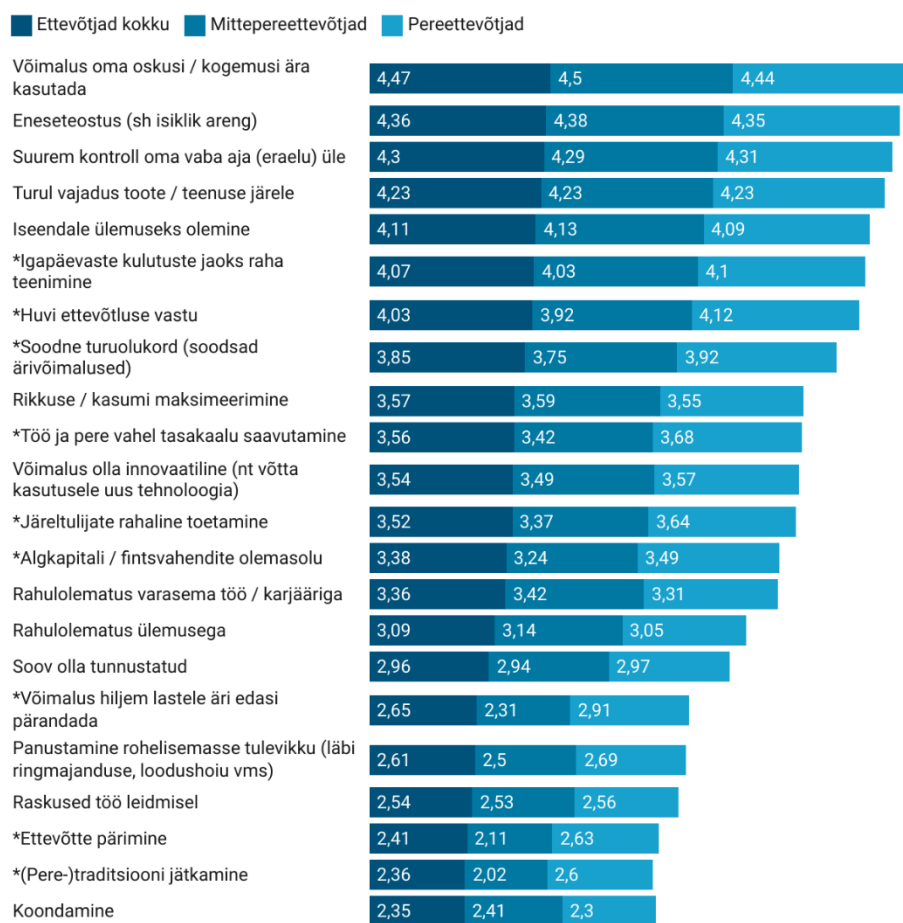
Allikas: Autori koostatud

Kõige enam oli mõlemas võrdlusgrupis neid ettevõtjaid, kelle vanus jäi ettevõtlusega alustamisel vahemikku 25-34 aastat ja kes olid omandanud kõrghariduse. Lisaks sellele oli enim neid mittepereettevõtjaid, kellel alustades veel lapsi polnud ja neid pereettevõtjaid, kel oli alustades juba 2 last. Kui Hurt (2021) leidis, et Eesti pereettevõtetes kõige enam töötatakse koos abikaasaga, siis ka käesoleva töö andmed olid selle tulemusega kooskõlas. Pereettevõtjad vastasid kõige enam, et abikaasa oli alustades samuti ettevõtja, samas kui mittepereettevõtjatel oli populaarseim vastus, et keegi pereliikmetest polnud alustades ettevõtja.

Lisaks esines algkapitaliga seotud erisus pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate vastustes. Nii mittepereettevõtjad kui ka pereettevõtjad kasutasid alustades enim isiklikke sääste, kuid kõiki vastuseid arvesse võttes alustasid sagedamini just pereettevõtjad pangalaenuga äritegevust (71% pereettevõtjad vs 29% mittepereettevõtjad). See on huvitav tulemus just seetõttu, et teaduskirjanduses (ptk 1.1) märgiti ära pereettevõtjate pikemaajalisem vaade ettevõtlusega tegelemisel ja ka sellega seonduvalt väiksem laenukoormus ettevõtjatega võrdluses (Botero et al., 2015). Seejuures uuritud teadustöodes

laenuga pereettevõtlusega alustamist ja sellega seoses erisusi ettevõtjatega eraldi välja ei toodud.

Täpsemad tulemused Likerti skaalal mõõdetud põhjuste sarnasuste kohta mittepereettevõtjate ja pereettevõtjate lõikes on esitatud joonisel 4 ja lisas G. Lisas G on välja toodud keskmiste võrdlemiseks t-testi tulemused. T-testi abil uuriti, kas pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate keskmiste hinnangute erinevus on statistiliselt oluline. Eelnimetatud tulemused on visualiseeritud joonisel 4.

Joonis 4. Ettevõtlusega alustamise põhjuste aritmeetilised keskmised

Märkus: tärniga on märgitud need põhjused, mille puhul keskvaartused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate grupis polnud võrdsed

Allikas: Autori koostatud

Analüüsi tulemusena selgus 9 põhjust, kus ettevõtlusega alustamise põhjuste keskvaartused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate grupis polnud võrdsed. Kõikidele nendele põhjustele andsid pereettevõtjad kõrgema keskmise hinnangu kui mittepereettevõtjad. Need põhjused olid alljärgnevad (joonisel 4 märgitud tärniga):

- soodne turuolukord (soodsad ärivõimalused),
- igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine,
- huvi ettevõtluse vastu,
- töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine,
- järeltulijate rahaline toetamine,
- algkapitali / fintsvahendite olemasolu,
- võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada,
- ettevõtte pärimine,
- (pere-)traditsiooni jätkamine.

Viiepallisel Likerti skaalal mõõdetuna oli peamine põhjus ettevõtlusega alustamiseks nii mittepereettevõtjate kui pereettevõtjate seas võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada. Eraldi vaadatuna oli sama põhjus olulisim ka koguvalimis. Esinevad sarnasused Kirsipuu (2011) tulemustega, kus leiti, et peamised põhjused pereettevõtte loomiseks olid iseendale peremeheks olemine, pereliikmete heaolu tagamine ja omandatud oskused. Samas leidis Kirsipuu (2011), et kui pereettevõtetel on väga oluline ettevõtlusega alustamise põhjus iseendale ülemuseks olemine ja mittepereettevõtjatel materialistlikumad põhjused (kasumi maksimeerimine), siis sellest magistritööst selgub, et kasumi teenimisele antud tähtsuse hinnang ei erine pereettevõtjate ja mitteperevõtjate lõikes ning ei ole see ka kummalgi grupil kõige olulisemate põhjuse seas ettevõtlusega alustamisel. Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada tulemus sarnaneb ka Kallase (2018) uuringuga, kus leiti, et Eesti vanemaelised ettevõtjad (vanuses 63+) alustavad ettevõtlusega oma ideede teostamise eesmärgil, olles kõrgemasse ikka jõudes omandanud vajalikud kogemused ja oskused.

Peatükis 1.2 mitmete autorite poolt välja toodud eneseteostus oli ka Eesti ettevõtjate (koguvalimi kui ka eraldi võrdlusgruppide vaates) jaoks väga oluline põhjus ettevõtlusega alustamisel (joonisel 4 teine olulisim põhjus). Sarnaselt Kaursoni (2007) poolt leitule on ka Eesti ettevõtjate jaoks väga olulisel kohal vabaduse (sõltumatusega) seotud põhjused nagu suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle ja iseendale peremeheks olemine. Kolm kõige olulisemat põhjust ettevõtlusega alustamisel olid seega võimalus oma oskusi/kogemusi ära kasutada, eneseteostus ja suurem kontroll oma vaba aja üle. Nende põhjuste keskväärtused olid pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate grupis võrdsed.

Koguvalimi puhul olid kõige vähemolulisemad põhjused ettevõtlusega alustamisel koondamine, (pere-)traditsiooni jätkamine ja ettevõtte pärimine. See oli ootuspärane tulemus,

et (pere-)traditsiooni jätkamisele antud hinnang oli pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate grupis erinev, kuid mõnevõrra üllatuslik oli pereettevõtjate madalamapoolne keskmine hinnang (2,6) sellele põhjusele. Uuritud teadusartiklites küll rõhutati peretraditsioonide olulisust pereettevõtete jaoks, aga puudusid kindlad arvulised seosed ettevõtlusega alustamisel. Magistritöö autori hinnangul võib olla tulemus seotud sellega, et nii (pere-)traditsiooni jätkamine kui ka võimalus hiljem lastele oma äri edasi pärandada võivad olla pereettevõtjate jaoks olulised põhjused hilisemal ajahetkel - ettevõtlusega tegelemisel. Küsimustikuga uuriti olulisemaid põhjuseid ettevõtlusega alustamise hetkel ja seetõttu võisid need väited saada madalamad hinnangud.

Eelnevalt uuritud teaduskirjanduse põhjul selgus, et vähem olulisemad alustamise põhjused võivad olla huvi ettevõtluse vastu ja rohelised väärtused. Ka selle magistritöö tulemustest selgub, et panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms) ei ole ettevõtlusega alustamisel kummagi võrdlusgrupi jaoks niivõrd oluline põhjus. Küll aga oli huvi ettevõtluse vastu oluline põhjus ja seda eriti just pereettevõtjate jaoks (pereettevõtjate keskmine 4,12, mittepereettevõtjatel 3,92).

Küsimustikus paluti (pere-)ettevõtjatel soovi korral vastata ka vabas vormis küsimusele, mis on nende jaoks olulisim põhjus, miks nad (pere-)ettevõtlusega alustasid. Vastuste grupeerimise alusel on joonisel 5 näha, millised põhjuseid mittepereettevõtjad ise enim välja tõid. Tulemused sarnanevad joonisel 4 leituga, kuigi sõnalistes vastustes mainiti kõige enam sõltumatust ja eneseteostust. Mittepereettevõtjad põhjust võimalus oma oskusi/kogemusi ära kasutada eraldi sõnalistes vastustes välja ei toonud.

Joonis 5. Mittepereettevõtjate populaarseimad vabatekstilised vastused küsimusele, miks otsustati hakata ettevõtjaks

Märkus: enim korduvad märksõnad on kujutatud suuremalt

Allikas: Autori koostatud

Pereettevõtjate vastused samale küsimusele olid tunduvalt pikemad ja eriilmelisemad, seega sarnast joonist ei õnnestunud koostada. Pereettevõtjad tõid välja üldjoontes samu aspekte, mis olid esitatud joonisel 5. Lisaks tõid väga paljud pereettevõtjad välja juhuse (nt „Pereettevõtluse vorm ei olnud kugi omaette eesmärk, see lihtsalt kujunes nii välja, asjaoludest lähtuvalt“ või „See oli üks juhuslik otsus ja pigem katsetus elukaaslasega, millest kasvas välja toimiv ettevõtte, mis on meie pere kogu sissetuleku toonud“ aspekti kui ka kindla vajaduse (sunnitud olude) aspekti (nt „Põllumajanduse reformi käigus 1200 inimesega töandja lõpetamine ja sellest tulenev vajadus luua töökohad endale, abikaasale ja veel mõnele inimesele.“ või nt „Aastal 1991 saime esivanemate talu tagasi ja siis oli oluline endale elatist teenida, iseenda peremees olla, unistasime kunagise suurtalu taastamisest. Olin esimese kursuse metsandustudeng, talumetsade majandamine pakkus huvi ka. Ja ega tollal palju rahateenimisvõimalusi polnud. No kursavendadega vedasime Venemaalt bensini ka :), metsikud ajad olid.“).

Lisaks oli palju vastuseid, kus alustati pereettevõtet koos abikaasaga, sest olid olemas erinevad teadmised ja kogemused, nt „Enda poolt ettevõtlikkus, abikaasa poolt oskus.“ või „Erinevad oskused-teadmised abikaasal ja mul (kumbki poleks tol ajal üksi hakkama saanud, puudus ettevõtluskogemus), võimalus seeläbi jõud ühendada ja tööjõudu mitte palgata algul. Palgatöö oli mõlema puhul selleks hetkeks end ammendanud, sama ametikoht muutunud igavaks. Mõlemat köitis loodava ettevõtte valdkond ja temaatika.“. Vastupidiselt eelnimetatule alustasid paljud pereettevõtlust ka abikaasast erineva teadmiste pagasiga, nt „Tegeleme abikaasaga samas valdkons ning jõude ühendades saime luua paremad töötingimused. Koos töötades oleme vastupidavamad ning visavamad. Samuti loovamad. Oma ema lisasin ma kolmandasse ettevõttesse (MTÜ) sest nõutud on kahe inimese osalus MTÜ alustamiseks.“.

Sarnaselt esimesele peatükile tuli ka pereettevõtjate sõnalistest vastustest välja, et nende hinnangul pereettevõtted võtavad tavaliselt vähem riske ja on pikemas plaanis seetõttu tugevamad. Pereettevõttes saavad kõik üksteist usaldada ja tulemused on paremad, sest kõik teevad tööd selle ettevõtte nimel.

Kokkuvõtlikult selgus, et sotsiaaldemograafiliselt profiililt on pereettevõtjad ja mittepereettevõtjad sarnased. Peamiselt alustatakse ettevõtlusega vanuses 25-34 aastat. Ettevõtlusega alustamise hetkeks on nii pereettevõtjatel kui mittepereettevõtjatel kõrgharidus. Enamik pereettevõtjaid kui ka mittepereettevõtjaid alustab ettevõtlusega Harjumaal, registreerides osäühingu. 41% FIE-dest alustab pereettevõtjana. Esimesel tegutsemisaastal

töötajaid ei ole palgatud või palgatakse 1 kuni 5 töötajat. Keskmiselt on siiani aktiivsed mitteperettevõtted 19-aastased ja perettevõtted 17-aastased. Kolm kõige olulisemat põhjust mõlema võrdlusgrupi jaoks on ettevõtlusega alustamisel võimalus oma oskusi/kogemusi ära kasutada, eneseteostus ja suurem kontroll oma vaba aja üle.

2.3. Logit mudel ettevõtlusega alustamise põhjuste kohta

Selles peatükis antakse ülevaade binaarse logit mudeliga saadud tulemustest.

Tabelis 4 on toodud keskmised marginaalsed efektid kolme erineva mudeli lõikes.

Mudeli aluseks olev metoodika oli kirjeldatud peatükis 2.1.

Tabel 4

Keskmised marginaalsed efektid logit mudelist (robustsed standardvead sulgudes)

Sõltuv muutuja: perettevõtja (y=1, kui perettevõtja, 0, kui mitteperettevõtja)	Mudel 1 (ilma põhjusteta)	Mudel 2 (põhjused faktoranalüüsist mitteperettevõtete andmetest)	Mudel 3 (põhjused faktoranalüüsist perettevõtete andmetest)
Mees (referentsgrupp naine)	-0.077 ** (0.03)	-0.092 ** (0.03)	-0.085 ** (0.03)
Vanus	0.002 (0.03)	0.002 (0.00)	0.002 (0.00)
Haridus (referentsgrupp algharidus, põhiharidus)			
keskharidus, kutseharidus	0.057 (0.08)	0.034 (0.08)	0.037 (0.08)
kõrgharidus	0.050 (0.08)	0.025 (0.08)	0.025 (0.08)
muu	0.066 (0.09)	0.030 (0.09)	0.032 (0.09)
Perekonnaseis (referentsgrupp abielus, vabaabielus/kooselus)			
vallaline	-0.063 (0.04)	-0.057 (0.04)	-0.053 (0.04)
lahutatud, lesk, muu	-0.056 (0.06)	-0.058 (0.06)	-0.044 (0.06)
Laste arv (referentsgrupp 0 last)			
1 kuni 3 last	0.029 (0.03)	0.007 (0.03)	0.007 (0.03)
4 ja rohkem	0.043 (0.06)	0.022 (0.06)	0.027 (0.06)
Pereliikmest ettevõtja (referentsgrupp abikaasa, elukaaslane)			
mitte ükski pereliige	-0.606** (0.03)	-0.591** (0.03)	-0.598** (0.03)
esimesel tegutsemisaastal olin ainus töötaja	-0.207** (0.05)	-0.194** (0.05)	-0.204** (0.05)
isa, ema, vend, õde, vanavanemad, laps	-0.061 (0.05)	-0.066 (0.05)	-0.070 (0.05)
mitu pereliiget	0.039 (0.04)	0.035 (0.04)	0.034 (0.04)
Asutamisaasta (referentsgrupp enne 1991. aastat)			
1991-1999	-0.068 (0.08)	-0.067 (0.08)	-0.053 (0.08)
2000-2009	-0.068 (0.08)	-0.070 (0.08)	-0.059 (0.08)
2010-2023	-0.108 (0.08)	-0.111 (0.09)	-0.104 (0.08)
Tänapäevane tegutseb (referentsgrupp tänaseni ei tegutse)	0.060* (0.04)	0.050 (0.04)	0.051 (0.04)
Ettevõtlusvorm (referentsgrupp osühing)			
FIE	-0.065 (0.04)	-0.074* (0.04)	-0.070* (0.04)
aktsiaselts, täisühing, usaldusühing, muu	-0.034 (0.05)	-0.025 (0.05)	-0.024 (0.05)
Ülejäänud Eesti maakonnad (referentsgrupp Harju maakond)	-0.006 (0.03)	-0.008 (0.03)	-0.006 (0.02)
Tegevusala (referentsgrupp A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, B Mäetööstus)			
C Töötlev tööstus, F Ehitus	0.008 (0.07)	-0.003 (0.07)	0.012 (0.07)
ülejäänud EMTAKid	-0.053 (0.05)	-0.047 (0.05)	-0.047 (0.05)
Töötajate arv (referentsgrupp töötajaid ei olnud palgatud)			

1-5 töötajat	0.038 (0.03)	0.033 (0.03)	0.028 (0.03)
rohkem kui 5 töötajat	0.042 (0.05)	0.021 (0.05)	0.020 (0.05)
Algkapital (referentsgrupp isiklikud säästud)			
alustatud sissemakseta	-0.035 (0.03)	-0.030 (0.03)	-0.024 (0.03)
pangalaen, laenuid pereliikmelt/sõbralt, pärandus, riskikapital, riigipoolne rahalinetoetus	-0.039 (0.04)	-0.044 (0.04)	-0.043 (0.04)
mitu algkapitali	-0.066 (0.05)	-0.070 (0.05)	-0.063 (0.05)
Ettevõtte pärimine	-	0.031** (0.01)	0.026** (0.01)
Eneseteostus (sh isiklik areng)	-	0.004 (0.01)	-
Rahulolematus varasema töökohaga	-	0.002 (0.01)	-
Raskused töö leidmisel	-	-0.001 (0.01)	-
Rahulolematus ülemusega	-	-	0.001 (0.01)
Huvi ettevõtluse vastu	-	-	0.025* (0.01)
Sugu×eneseteostus	-	jah	-
Sugu×pärimine	-	-	jah
Vaatluste arv	1043	1043	1043
Prob > chi2	0.0000	0.0000	0.0000
VIF	4.59	4.65	4.74

Märkus: ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$, jah – interaktsioon on mudelisse kaasatud, vastavate muutujate marginaalsed efektid võtavad selle arvesse.

Allikas: Autori koostatud

Olulisusnivool 0,05 olid kõigis kolmes mudelis statistiliselt olulised sellised muutujad nagu mees, mitte ükski pereliige ja esimesel tegutsemisaastal olin ainus töötaja. Teises ja kolmandas mudelis osutusid olulisusnivool 0,05 statistiliselt oluliseks ettevõtlusega alustamise põhjustest ettevõtte pärimine. Olulisusnivool 0,1 oli kolmandas mudelis ettevõtlusega alustamise põhjustest statistiliselt oluline ka huvi ettevõtluse vastu.

Meestel on 8 kuni 9 protsendipunkti võrra väiksem tõenäosus olla pereettevõtja võrreldes naistega *ceteris paribus* teiste muutujate keskväärtuste kohal. Seega selgus, et naistel on suurem tõenäosus hakata pereettevõtjaks. Seejuures tuleb arvestada, et küsimustikule vastas mehi veidi rohkem kui naisi ehk seda tulemust ei mõjutanud naiste ülekaal vastanute hulgas. Meeste ja naiste tõenäosust hakata pereettevõtjaks ei ole varasemad tööd võrrelnud, kuid Pittino et al. (2020) kasutasid Ülemaailmse Ettevõtlusmonitori (Global Entrepreneurship Monitor) Mehhiko andmeid ja kaasasid soo muutuja oma logistilise regressiooni mudelitesse. Nende tulemuste põhjal ei olnud meeste ja naiste kavatsustes hakata pereettevõtjaks statistiliselt olulist erinevust. Seega tekib siinjuures lisaküsimus, kas naiste ja meeste rollid on kultuuriliselt erinevad ja seetõttu vastused riigiti erinevad.

Nendel, kel alustades mitte ükski teine pereliige pole ettevõtja, on 59 kuni 61 protsendipunkti võrra väiksem tõenäosus olla selles ettevõttes pereettevõtja võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal oli pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja, *ceteris paribus* teiste muutujate keskväärtuste kohal. Ettevõtjatel, kes esimesel

tegutsemisaastal olid ainsad töötajad, on 19 kuni 21 protsendipunkti võrra väiksem tõenäosus olla pereettevõtja võrreldes nendega, kel abikaasa või elukaaslane oli ettevõtlusega alustades pereliige, *ceteris paribus* teiste muutujate keskväärtuste kohal. Hurt (2013) leidis, et pereettevõtetes töötatakse kõige enam abikaasaga ja ka sellest tööst eelnevalt selgus, et enim alustatakse tegutsemist kaasates ettevõtte tegevusse abikaasa. Seega on loogiline tulemus, et neil, kel alustades mitte ükski teine pereliige pole ettevõtja, on 59 kuni 61 protsendipunkti võrra väiksem tõenäosus hakata pereettevõtjaks võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal on pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja. Sama loogika kehtib ka nende ettevõtjate kohta, kes esimesel tegutsemisaastal on ainsad töötajad - nende tõenäosus hakata pereettevõtjaks on väiksem kui neil, kel abikaasa või elukaaslane on samas ettevõttes pereliikmeks.

Kui ettevõtte pärimise olulisusele antud hinnang kasvab keskväärtusega võrreldes ühe palli võrra, siis suureneb pereettevõtjaks hakkamise tõenäosus *ceteris paribus* umbes 3 protsendipunkti võrra. Sisu poolest on loogiline, et kui pärimine on ettevõtlusega alustamisel oluline põhjus, siis ilmselt on tegemist pereettevõttega. Samas on siin tegu suhteliselt väikese majandusliku seosega - ainult 3 protsendipunkti. Seejuures on oluline arvestada eelmises peatükis leitud tulemusi: ettevõtte pärimine oli nii koguväljund kui ka pereettevõtjate grupi jaoks üks vähemolulisematest põhjustest ettevõtlusega alustamisel. Olulisusnivool 0,1 selgus lisaks, et kui ettevõtlusega alustamisel huvi ettevõtluse vastu olulisusele antud hinnang kasvab keskväärtusega võrreldes ühe palli võrra, siis suureneb pereettevõtjaks hakkamise tõenäosus *ceteris paribus* umbes 3 protsendipunkti võrra. Huvitav on siinjuures, et kuigi on tegu taas suhteliselt väikese majandusliku seosega, suureneb just 3 protsendipunkti hinnang.

Alljärgnevat lausetes on kirja pandud samuti olulisusnivool 0,1 selgunud statisilisel olulised tulemused.

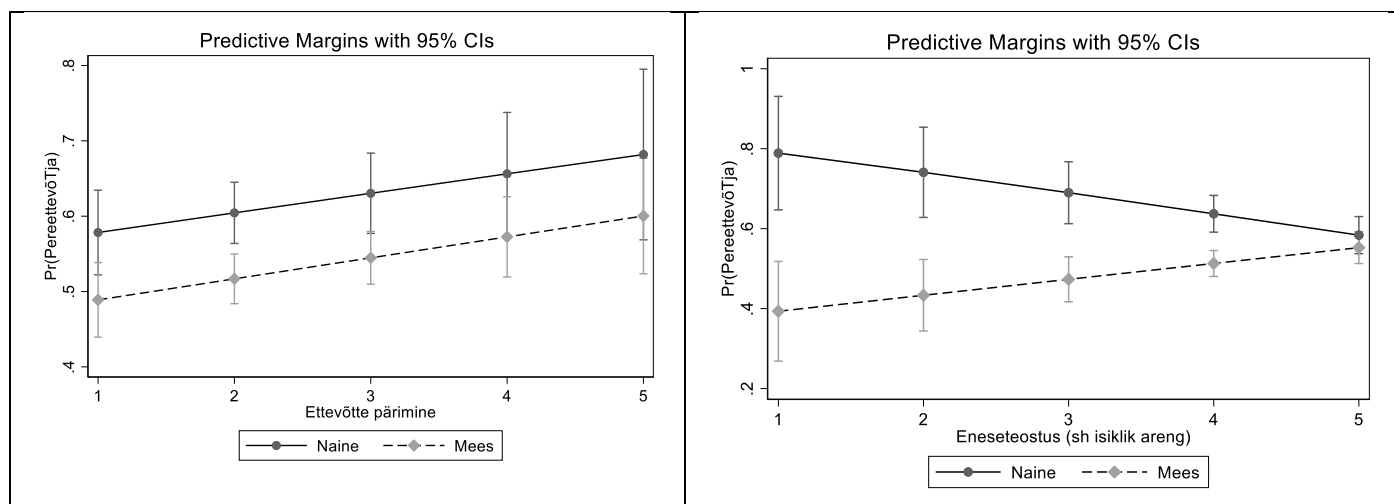
Tänaseni tegutsevate ettevõtete omanikel on 6 protsendipunkti võrra suurem tõenäosus olla pereettevõtja võrreldes tänaseks mittetegutsevate ettevõtete omanikega *ceteris paribus* teiste muutujate keskväärtuste kohal. See tulemus seostub nii eelmises peatükis kui teaduskirjandusest leitud (ptk 1.1). Eelmises peatükis selgus, et keskmiselt on pereettevõtete ja mittepereettevõtete tegutsemisaastad sarnased. Kui keskmiselt on tegutsemisaastad sarnased, siis mudeli tulemuse põhjal võib väita, et pereettevõtted on pikaajalisemad ja kestvamad, nagu on ka varasemad uurimused välja toonud (Botero et al., 2015; Ingalsuo, 2014; Kaslow & Friedland, 2021; Kirsipuu, 2013; Mandl, 2008; Muriithi, 2017).

FIE-ks registreerinud ettevõtjatel on 7 protsendipunkti võrra väiksem tõenäosus olla pereettevõtja võrreldes osäühingu registreerinud ettevõtjatega, *ceteris paribus* teiste muutujate keskväärtuste kohal. See tulemus seostub samuti eelmises peatükis selgunud tõsiasjaga, et enim alustatakse tegevust osäühingu vormis. Küsimustikule vastanud pereettevõtjatest 79% registreerisid osäühingu ja 11% alustasid FIE-na. Mittepereettevõtjatel olid näitajad vastavalt 73% ja 18%.

Muud tegurid ei osutunud mudelites statistiliselt oluliseks. Siinkohal võib leida kaudseid sarnasusi Carter et al. (2003) võrdlusgrupi uuringuga, mis leidis, et kui võrrelda alustavaid ettevõtjaid ja mitteettevõtjaid, siis ettevõtte alustamisel on eneseteostus, rahaline edu, innovatsioon ja sõltumatus gruppide võrdluses sarnased. Seejuures tekib sellele infole tuginedes arusaam, et pereettevõtjad ei peakski sel juhul mittepereettevõtjatest erinema (kui mitteettevõtjad ja ettevõtjad pole erinevad).

Kontrollimaks tegurite omavahelist seotust hinnati mudelites ka mõne muutuja omavahelist korrutist ehk kaasati interaktsioone. Interaktsiooni kaasati ettevõtlusega alustamise põhjustest pärimise muutuja, sest see osutus mõlemas mudelis statistiliselt oluliseks. Lisaks kasutati interaktsioonis põhjustest veel eneseteostuse muutujat, sest teaduskirjandusele tuginedes oli see üks enim nimetatud olulisimatest põhjustest ettevõtlusega alustamisel (Carter et al., 2003; Hurt, 2021; Kaurson, 2007; Verheul et al., 2012) Selles magistritöös vaadeldi ainult nendel näidetel interaktsiooni seoseid. Autori hinnangul võivad olla leitud tulemused aluseks edasiste uuringute tegemiseks.

Interaktsioone hinnates selgus, et vastaja eneseteostuse hinnang ja sugu on omavahel oluliselt seotud muutujad. Kui meestel on tõenäosus pereettevõtjaks hakata üldjuhul väiksem kui naistel, siis marginaalsete efektide jooniselt (joonis 6) selgub, et erinevad hinnangud ettevõtluse alustamise põhjuste kohta võivad meeste ja naiste tõenäosuste erinevusega seotud olla.

Joonis 6. Muutujatevahelised interaktsioonid sugude võrdluses

Märkus: vasakul paneel 1, paremal paneel 2

Allikas: Autori koostatud

Illustreerimaks olukorda, kus hinnangute tase tõenäosuste erinevusega seotud pole, on jooniselt 6 (vt paneel 1) näha, et meeste ja naiste puhul ettevõtte pärimise hinnanguga seotud tõenäosuste vahe (olla pereettevõtja) on konstantne. Seega sugude võrdluses pereettevõtjaks olemine ei muutu sõltuvalt hinnangust ning interaktsiooni muutujat ei ole vaja arvestada muutuja tõlgendamisel.

Paneelilt 2 on näha, kuidas suurima ehk viiepallise hinnangu juures kaob sugude vahel statistiliselt oluline erinevus ära. Selgub, et mida madalam on hinnang eneseteostusele, seda suurem on naise ja mehe pereettevõtjaks olemise tõenäosuste vahe. Kõige madalama eneseteostusele antud hinnangu (Likerti skaala 1) korral oli vastava hinnangu andnud mehe ja naise pereettevõtjaks olemise tõenäosuste vahe kahekordne. Kõige kõrgema hinnangu eneseteostusele (Likerti skaala 5) korral statistiliselt olulist erinevust vastava hinnangu andnud mehe ja naise pereettevõtjaks olemise tõenäosuste vahel ei esine. Seega saab väita, et sugudevaheline tõenäosuste erinevus on seotud sellega, kui oluliseks põhjuseks pidasid mittepereettevõtjad ja pereettevõtjad alustamisel eneseteostust.

Kokkuvõttes selgus logit mudeli analüüsist, et väga suuri erisusi pereettevõtjaks hakkamisel võrdlusgruppide arvestuses ei esine. Küll aga selgus, et naistel on suurem tõenäosus hakata pereettevõtjaks. Lisaks on neil, kel alustades mitte ükski teine pereliige pole ettevõtja, oluliselt väiksem tõenäosus hakata pereettevõtjaks võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal on pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja. Samuti nendel, kes esimesel tegutsemisaastal on ainsad töötajad, on väiksem tõenäosus hakata pereettevõtjaks

võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal on pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja. Interaktsioone hinnates selgus, et vastaja eneseteostuse hinnang ja sugu on omavahel oluliselt seotud muutujad (mida madalam on hinnang eneseteostusele, seda suurem on naise ja mehe pereettevõtjaks olemise tõenäosuste vahe). Sugude võrdluses aga pereettevõtjaks olemine ei muutu sõltuvalt pärimisele antud hinnangust.

Kokkuvõte

Kuigi on koostatud mitmeid uuringuid, kus uuritakse ettevõtlusega alustamise põhjuseid, siis selliseid uuringuid ei leidu, kus oleks sama teemat uuritud vaid pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate võrdluses. Selle magistr töö eesmärk oligi seetõttu välja selgitada, mis põhjustel hakatakse Eestis ettevõtlusega tegelema ja kas vastused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate võrdluses erinevad. Pereettevõtted on mitmes aspektis ettevõtetest erinevad, nt esinevad erisused ettevõtte elutsükli, kultuuris, elueas ja eesmärkides. Näiteks on pereettevõtetel mittepereettevõtetega võrreldes tugevam (pere-)kultuuri mõju, pikem eluiga, väiksem kaadrivoolavus ja pikaajalisem vaade.

Magistr töö kirjeldavast statistikast selgus, et Eesti pereettevõtjad ja mittepereettevõtjad on alustamisel mitmete sotsiaaldemograafiliste omaduste poolest väga sarnased. Enim alustatakse ettevõtlusega tegelemist kõrgharidusega, vanuses 25-34 aastat. Sotsiaaldemograafilised erisused pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate vahel olid seotud laste arvu ja pereliikmetest ettevõtjatega. Kui mittepereettevõtjad alustavad peamiselt tegevust ajal, mil neil veel lapsi pole, siis pereettevõtjatel on alustamise hetkeks juba 2 last. Pereettevõtjatel on esimese tegutsemisaasta jooksul ettevõtte tegevusse kaasatud (kaasomanike või töötajatena) ettevõtjast abikaasa, samal ajal enamik mittepereettevõtjaid alustab üksi (keegi pereliikmetest pole alustades ettevõtja). Pereettevõtjad kui ka mittepereettevõtjad kasutavad alustades enim isiklikke sääste.

Mittepereettevõtjate ja pereettevõtjate ettevõtete võrdluses leiab samuti nii sarnasusi kui ka erisusi. Peamiselt alustatakse mõlema võrdlusgrupi puhul tegutsemist Harjumaal, registreerides osäühingu. 41% FIE-dest alustab pereettevõtjana. Pereettevõtjate esimene tegevusala on (G) hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont (17% pereettevõtjatest) ja mittepereettevõtjatel (S) muud teenindavad tegevused (15% mittepereettevõtjatest). Esimesel tegutsemisaastal töötajaid ei palgata või palgatakse 1 kuni 5 töötajat. Keskmiselt on siiani aktiivsed mittepereettevõtted 19-aastased ja pereettevõtted 17-aastased.

Kolm kõige olulisemat põhjust nii pereettevõtjate kui mittepereettevõtjate jaoks on ettevõtlusega alustamisel (olulisuse järjekorras): võimalus oma oskusi/kogemusi ära kasutada, eneseteostus ja suurem kontroll oma vaba aja üle. Võrdlusgruppide lõikes on ettevõtlusega alustamisel pereettevõtjatele mittepereettevõtjatest olulisemad sellised põhjused nagu soodne turuolukord (soodsad äri võimalused), igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine ja huvi ettevõtluse vastu, järeltulijate rahaline abistamine, algkapitali / finantsvahendite olemasolu, võimalus hiljem äri lastele edasi pärandada, ettevõtte pärimine ja (pere-)traditsiooni jätkamine. Kõige vähemolulisem põhjus ettevõtlusega alustamisel oli pereettevõtjate jaoks koondamine ja mittepereettevõtjate jaoks (pere-)traditsiooni jätkamine.

Logit mudeli(te)st selgus samuti, et pigem on pereettevõtjad ja mittepereettevõtjad alustamise põhjuste poolest sarnased. Ka nendel ettevõtlusega alustamiste põhjustel, kus esinesid statistiliselt olulised erinevused, olid reaalsed hinnangute vahed väikesed. Olulisemate leidudena selgus mudelitest, et naistel on suurem tõenäosus hakata pereettevõtjaks. Lisaks on neil, kel alustades mitte ükski teine pereliige pole ettevõtja, oluliselt väiksem tõenäosus hakata pereettevõtjaks võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal on pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja. Samuti nendel, kes esimesel tegutsemisaastal on ainsad töötajad, on väiksem tõenäosus hakata pereettevõtjaks võrreldes nendega, kel ettevõtte loomise ajal on pereliikmetest abikaasa või elukaaslane ettevõtja.

Viidatud allikad

1. Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(2), 278–308. <https://doi.org/10.1037//1076-8998.5.2.278>
2. Arumäe, U. (2015). *Pereettevõtluse käsiraamat*. Eesti Pereettevõtjate Liit.
3. Atilgan, Ö. (2020). The Role of Market Orientation and Organizational Capabilities of Family Businesses on Competitive Advantage. *Https://Services.Igi-Global.Com/Resolvedoi/Resolve.Asp?Doi=10.4018/978-1-7998-1655-3.Ch002*, 45–66. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1655-3.CH002>
4. Bell, S. J. (2009). The Librarian Entrepreneur? Demystifying an Oxymoron. *Against the Grain*, 21(4), 7. <https://doi.org/10.7771/2380-176X.2438>
5. Botero, I. C., Cruz, C., Massis, A. De, & Nordqvist, M. (2015). Family business research in the European context. *European Journal of International Management*, 9(2), 139–159. <https://doi.org/10.1504/EJIM.2015.067858>

6. Carlsson, B., Braunerhjelm, P., McKelvey, M., Olofsson, C., Persson, L., & Ylinenpää, H. (2013). The evolving domain of entrepreneurship research. *Small Business Economics*, 41(4), 913–930. <https://doi.org/10.1007/S11187-013-9503-Y/FIGURES/1>
7. Carter, N. C., Gartner, W. B., Shaver, K. G., & Gatewood, E. J. (2003). The career reasons of nascent entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 18(1), 13–39. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(02\)00078-2](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(02)00078-2)
8. Chrisman, J. J., Chua, J. H., & Sharma, P. (2005). Trends and Directions in the Development of a Strategic Management Theory of the Family Firm. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 1042–2587. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2005.00098.x>
9. Duh, M., Tominc, P., & Rebernik, M. (2014). The Importance of Family Enterprises in Transition Economies. <Http://Dx.Doi.Org/10.2753/EEE0012-8775470602>, 47(6), 22–42. <https://doi.org/10.2753/EEE0012-8775470602>
10. EAS. (n.d.). Väike-ja keskmise suurusega ettevõtja (VKE) definitsiooni selgitus vastavalt Euroopa Komisjoni määruse 800/2008/EÜ lisa 1-le.
11. Eesti Pereettevõtjate Liit. (2023). *Missioon ja Visioon*. <https://epel.ee/meist/missioon-visioon/>
12. Eroğlu, O., & Piçak, M. (2011). Entrepreneurship, National Culture and Turkey. *International Journal of Business and Social Science*, 2(16). http://www.geerthofstede.com/hofstede_united_states.shtml
13. Euroopa Komisjon. (2019). *2019 SBA Fact Sheet - ESTONIA*. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38662/attachments/9/translations/en/renditions/native>
14. European Family Businesses. (n.d.). *About European Family Businesses* . Retrieved May 14, 2023, from <https://europeanfamilybusinesses.eu/about-european-family-businesses/>
15. Eurostat. (2022). *Business demography statistics*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Business_demography_statistics#Enterprise_survival_rate
16. Fairlie, R. W. (2013). *Kauffman Index of Entrepreneurial Activity 1996-2013*. https://www.kauffman.org/wp-content/uploads/2019/12/kiea_2013_report.pdf

17. Gerlich, M. (2023). How Short-Term Orientation Dominates Western Businesses and the Challenges They Face—An Example Using Germany, the UK, and the USA. *Administrative Sciences*, 13(25). <https://doi.org/10.3390/ADMSCI13010025>
18. Giones, F., & Brem, A. (2017). *Digital Technology Entrepreneurship: A Definition and Research Agenda*. 7(5), 44–51.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2984542
19. Global Entrepreneurship Monitor. (2020). *GEM 2019 / 2020 global report*.
<https://www.gemconsortium.org/report/gem-2019-2020-global-report>
20. Güldenkoh, M., & Silberg, U. (2019). The characteristics of family businesses: A comparative analysis of East European countries. *Estonian Discussions on Economic Policy*, 1, 63–82. <https://doi.org/10.2139/SSRN.3484792>
21. Habibur Rahman, Md., Sanguino Galván, R., & Barroso Martínez, A. (2017). Impact of Family Business on Economic Development: A Study of Spain's Family-owned Supermarkets. *Journal of Business and Management Sciences*, 5(4), 129–138. <https://doi.org/10.12691/JBMS-5-4-4>
22. Hurt, E. (2021). *Rollid ja konfliktid Eesti pereettevõtete näitel*.
<https://dspace.ut.ee/handle/10062/72346>
23. Ingalsuo, M. (2014). *Challenges and opportunities of family businesses*.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/73409/Ingalsuo_Mari.pdf?sequence=1
24. Jaago, J. (2016). *Ettevõtte juhtimise üleandmine Eesti pereettevõtetes*.
<https://dspace.ut.ee/handle/10062/54245>
25. Kallas, P. (2018). *Vanemaealisena ettevõtlusega alustamist soodustavad ja takistavad tegurid*.
26. Kar, B., Kapur, S., & Panda, A. K. (2017). Entrepreneurial exit and reentry: An exploratory study of Turkish entrepreneurs. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 6(3), 104–118. <https://doi.org/10.1142/S1084946710001658>
27. Kaslow, F. W., & Friedland, L. (2021). Similarities and Differences Between Family and Nonfamily Business Enterprises. *Consultation to Family Business Enterprises*, 23–38. https://doi.org/10.1007/978-3-030-72022-3_3
28. Kaurson, S. (2007). *Eesti ettevõtja sotsiaalne portree 21. sajandi algul* [Tartu Ülikool]. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15691/Magtoo_Kaurson.pdf

29. Kirkwood, J., & Walton, S. (2010). What motivates ecopreneurs to start businesses? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 16(3), 204–228. <https://doi.org/10.1108/13552551011042799/FULL/PDF>
30. Kirsipuu, M. (2011). The role of family business in Estonian economy. *Estonian Discussions on Economic Policy*, 19(1). <https://doi.org/10.15157/TPEP.V19I1.429>
31. Kirsipuu, M. (2013). Family and non-family business differences in Estonia. *Estonian Discussions on Economic Policy*, 21(2). <https://doi.org/10.15157/TPEP.V21I2.1234>
32. Kouru, E. (2016). *Pereettevõtjate ettevõtlusaktiivsus Eestis*.
33. KPMG. (2020). *KPMG uuring: Pereettevõtete konkurentsieelis peitub juhtimise järjepidevuses ja keskendumises pikaajalisele strateegiale*. . https://www.kpmglaw.ee/kpmg_uuring_pereettevotete_konkurentsieelis_peitub_juhtimise_jaerjepidevuses_ja_keskendumises_pikaajalisele_strateegiale
34. Kuldna, P., Poltimäe, D. H., & Tuhkanen, H. (2020). Perceived importance of and satisfaction with nature observation activities in urban green areas. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 29, 100227. <https://doi.org/10.1016/J.JORT.2019.100227>
35. Lazarova, T. (2020). Building company culture and enhancing productivity in startup environment. *Journal of International Scientific Publications*, 14, 59–66. https://www.researchgate.net/publication/344264465_BUILDING_COMPANY_CULTURE_AND_ENHANCING_PRODUCTIVITY_IN_STARTUP_ENVIRONMENT
36. Mandl, I. (2008). *Overview of Family Business Relevant Issues*. <https://docplayer.net/5004871-Overview-of-family-business-relevant-issues.html>
37. Markman, G. D., & Baron, R. A. (2003). Person-entrepreneurship fit: Why some people are more successful as entrepreneurs than others. *Human Resource Management Review*, 13(2), 281–301. [https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(03\)00018-4](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(03)00018-4)
38. MTÜ Eesti Pereettevõtjate Liit. (2022). *Ajalugu – Eesti Pereettevõtjate Liit*. <https://epel.ee/meist/ajalugu/>
39. Muriithi, S. (2017). *Startup family businesses--Lesson from large successful family businesses*.

- https://www.researchgate.net/publication/315799868_Startup_family_businesses--Lesson_from_large_successful_family_businesses
40. Obschonka, M., Stuetzer, M., Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., Lamb, M. E., Potter, J., & Audretsch, D. B. (2015). Entrepreneurial Regions: Do Macro-Psychological Cultural Characteristics of Regions Help Solve the “Knowledge Paradox” of Economics? *PloS One*, *10*(6). <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0129332>
 41. OECD. (2020). *Inclusive Entrepreneurship Policies, Country Assessment Notes - Estonia*. <https://www.oecd.org/cfe/smes/Estonia-IE-2020.pdf>
 42. Pittino, D., Chirico, F., Baù, M., Villasana, M., Naranjo-Priego, E. E., & Barron, E. (2020). Starting a family business as a career option: The role of the family household in Mexico. *Journal of Family Business Strategy*, *11*(2), 100338. <https://doi.org/10.1016/J.JFBS.2020.100338>
 43. Prince, S., Chapman, S., & Cassey, P. (2021). The definition of entrepreneurship: is it less complex than we think? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, *27*(9), 26–47. <https://doi.org/10.1108/IJEER-11-2019-0634/FULL/PDF>
 44. Puiu, S., Bădîrcea, R. M., Manta, A. G., Doran, N. M., Meghisan-Toma, G. M., & Meghisan, F. (2022). A Multivariate Analysis of the Interest in Starting Family Businesses within a Developing Economy. *Behavioral Sciences (Basel, Switzerland)*, *12*(6). <https://doi.org/10.3390/BS12060181>
 45. Registrate ja Infosüsteemide Keskus. (2023). *Avaandmete allalaadimine | e-äriregistri avaandmed*. <https://avaandmed.ariregister.rik.ee/et/avaandmete-allalaadimine>
 46. Riigiportaal eesti.ee. (2023). *Ettevõtlusvormide võrdlus*. <https://www.eesti.ee/et/ettevotlus/ettevotte-loomine/ettevotlusvormide-vordlus>
 47. Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, *11*, 227–268. https://www.academia.edu/24470501/The_What_and_Why_of_Goal_Pursuits_Human_Needs_and_the_Self_Determination_of_Behavior
 48. Singye, J. (2021). *What is an Entrepreneur?* <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.20334.74562>

49. Smith, K. G., Baum, J. R., & Locke, E. A. (2001). A Multidimensional Model Of Venture Growth. *Academy of Management Journal*, 44(2), 292–303.
<https://doi.org/10.2307/3069456>
50. Statistikaamet. (2023a). *EM001: ETTEVÕTETE MAJANDUSNÄITAJAD | Näitaja, Tegevusala, Tööga hõivatud isikute arv ning Vaatlusperiood. Statistika andmebaas.*
https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__ettevetete-majandusnaitajad__ettevetete-tulud-kulud-kasum__aastastatistika/EM001/table/tableViewLayout2
51. Statistikaamet. (2023b). *Majandusüksused.* <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/majandus/majandusuksused>
52. UCLA. (2021). *Principal components (PCA) and exploratory factor analysis (EFA) with SPSS.* <https://stats.oarc.ucla.edu/spss/seminars/efa-spss/>
53. Vallerand, R. J., Blanchard, C., Ve, G., Mageau, A., Koestner, R., Ratelle, C., Léonard, M., Ne Gagné, M., & Marsolais, J. (2003). *Les Passions de l'Âme: On Obsessive and Harmonious Passion.* <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.4.756>
54. Verheul, I., Thurik, R., Grilo, I., & Van der Zwan, P. (2012). Explaining preferences and actual involvement in self-employment: Gender and the entrepreneurial personality. *Journal of Economic Psychology*, 33(2), 325–341.
<https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.02.009>
55. Verma, D. (2019). Life Cycle of a Business. *Life Cycle of a Business.*
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30291.94242>
56. Võrk, A. (2015). *Mikroökonomieetria konspekt.*
<https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2527.0885>
57. World Bank Group. (2020). *Economy Profile of Estonia - Doing Business 2020 Indicators .*
<https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/e/estonia/EST.pdf>
58. Zellweger, T. M., Nason, R. S., & Nordqvist, M. (2012). From Longevity of Firms to Transgenerational Entrepreneurship of Families: Introducing Family Entrepreneurial Orientation. *Family Business Review*, 25(2), 136–155.
<https://doi.org/10.1177/0894486511423531>
59. Zisser, M. R., Johnson, S. L., Freeman, M. A., & Staudenmaier, P. J. (2019). The relationship between entrepreneurial intent, gender and personality.

Gender in Management, 34(8), 665. <https://doi.org/10.1108/GM-08-2018-0105>

LISA A

Varasemad uuringud

Autor(id), aasta	Karakteristikud
Carter et al., 2003	<p>Märksõnad: Kavatsused, alustavad ettevõtjad, individuaalsed eesmärgid, sugu, karjäärivalikud, motivatsioon, idufirmad, ettevõtlusdünaamika paneeluuring (PSED), juhtimisotsused</p> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Alustavate ettevõtjate töö- ja karjäärivalikute põhjuste uurimine ja vastuste võrdlemine mitteettevõtjate põhjustega Hüpotees 1: alustavatel ettevõtjatel ja mitteettevõtjate võrdlusrühmal esinevad sarnased hinded kuuel karjääripõhjusel (innovatsioon, rahaline edu, iseseisvus, tunnustus, rollid ja eneseteostus). Hüpotees 2: Naised (alustavad ettevõtjad ja võrdlusgrupp) hindavad kuut nimetatud karjääripõhjust meestest (alustavad ettevõtjad ja võrdlusgrupp) erinevalt.</p> <p>Uurimismeetod(id): PSED-i (Michigani ülikooli sotsiaaluuringute instituudi poolt hallatava riikliku andmebaasi ettevõtete asutamise protsessis olevate isikute kohta) andmete analüüs</p> <p>Uurimisobjekt(id): Alustavad ettevõtjad (ettevõtjad, kes ettevõtte asutamise algaasis) ja mitteettevõtjad (isikud, kes ei olnud aktiivselt seotud mitte ühegi ettevõtte asutamisega).</p> <p>Vastajate arv: 558</p> <p>Analüüsimetoodika: Faktoranalüüs, võrdlusgrupid, dispesioonanalüüs ehk ANOVA</p> <p>Tulemused: Kuus tegurit (eraldi) moodustasid 68% dispersioonist: eneseteostus, rahaline edu, rollid, innovatsioon, tunnustus ja sõltumatus. Alustavate ettevõtjate ja mitteettevõtjate tegurid ei erinenud oluliselt eneseteostuse, rahalise edu, innovatsiooni ja sõltumatuse osas. Alustavad ettevõtjad hindasid rollide ja tunnustamise põhjuseid oluliselt madalamaks kui mitteettevõtjad. Esinesid soolised erinevused alustamise põhjustes: meessoost alustavad ettevõtjad ja mitteettevõtjad hindasid rahalist edu ja innovatsiooni kõrgemalt kui naised, olenemata grupist.</p>
Puiu et al., 2022	<p>Märksõnad: Pereettevõtte, põlvkondadevaheline, ettevõtlikkus, esimene põlvkond, teine põlvkond, arenev majandus</p> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Arenevas majanduses põlvkondadevahelise pereettevõtte alustamist mõjutavate tegurite analüüsimine, tuues esile meetmed, mida saavad otsustajad nende algatuste stimuleerimiseks rakendada. Hüpotees 1: Lähedus pereliikmetega mõjutab otseselt ja positiivselt perelt oodatavat finantsilist tuge. Hüpotees 2: Perekondlik lähedus mõjutab negatiivselt inimeste iseseisvust seoses sooviga oma enda ettevõttega alustada. Hüpotees 3: Lähedus pereliikmetega mõjutab otseselt ja positiivselt kavatsust luua äripartnerlusi pereliikmetega. Hüpotees 4: Sooviga oma enda ettevõtet alustada seotud sõltumatus mõjutab negatiivselt kavatsust luua pereliikmetega äripartnerlusi. Hüpotees 5: Perelt oodatav rahaline toetus avaldab otsest ja positiivset mõju kavatsusest luua pereliikmetega äripartnerlusi.</p> <p>Uurimismeetod(id): Küsitlus (elektroniline küsimustik)</p> <p>Uurimisobjekt(id):</p>

Autor(id), aasta	Karakteristikud
	<p>Rumeeniast pärit isikud. Fookuses nooremad vastajad, sest nemad alustavad põlvkondadevahelist pereettevõtet esimese põlvkonnaga (vastanute vanavanemad) kui ka teise (vastanute vanemad) põlvkonnaga</p> <p>Vastajate arv: 950</p> <p>Analüüsimetoodika: Osalise vähimruutude struktuurivõrrandi modelleerimine (PLS-SEM) Keskendumine 4 muutujale: lähedus pereliikmetega, perekonnalt oodatav rahaline toetus, iseseisvus ettevõtet alustades ja kavatsus pereliikmetega partnerlussuhteid luua</p> <p>Tulemused: Kõik viis hüpoteesi leidsid kinnitust. Lähedus pereliikmetega ja perekonnalt saadud rahaline toetus mõjutavad kavatsust luua partnerlussuhteid pereliikmetega. Inimesed, kes käituvad iseseisvamalt, on altimad alustama oma ettevõtet ilma perekonda kaasamata.</p>
Hurt, 2021	<p>Märksõnad: Pereettevõtted, konfliktid, rollikonfliktid</p> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Eesti pereettevõtetele ettepanekute tegemine, kuidas ennetada konflikte, sh rollikonflikte. Hüpoteesid puudusid.</p> <p>Uurimismeetod(id): Küsitlus (elektroniline küsimustik)</p> <p>Uurimisobjekt(id): Eesti pereettevõtted, perefirmad, pereärid</p> <p>Vastajate arv: 57</p> <p>Analüüsimetoodika: Kirjeldav statistika (aritmeetiline keskmine, miinimum, maksimum, mood, standardhälve) Excelis. Regressioonanalüüs puudus.</p> <p>Tulemused: Esitatud üldised ettepanekud konfliktide ennetamiseks.</p>
Duh et al., 2014	<p>Märksõnad: Pereettevõtted</p> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Pere omamise ja juhtimise mõju pereettevõtete toimimisele ja kasutuselevõtule üleminekumajandusega riikides H1a: Pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt tööhõive suuruse poolest. H1b: Pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt müügitulu poolest. H2: Pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt ettevõtte vanuse poolest. H3: Pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt ekspordiorientatsiooni osas. H4: Pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt tulemuslikkuse osas.</p> <p>Uurimismeetod(id): Telefoniküsitlus</p> <p>Uurimisobjekt(id): Sloveenia väikese ja keskmise suurusega ettevõtted</p> <p>Vastajate arv: 317</p> <p>Analüüsimetoodika: t-test ja χ^2 -test, logistiline regressioon</p> <p>Tulemused: Vaid teine hüpotees leidis kinnitust: pere- ja mittepereettevõtted erinevad oluliselt ettevõtte vanuse poolest. Pereettevõtted on vanemad. Uurimistulemused ei näidanud statistiliselt olulist erinevust pere- ja mittepereettevõtete suuruse, rahvusvahelistumise ja tulemuslikkuse vahel.</p>
Kallas, 2018	<p>Märksõnad: Vanemaealised, ettevõtlus, ettevõtlusega alustamine, vanemaealiste ettevõtlus, soodustavad tegurid, takistavad tegurid</p> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Vanemaealisena ettevõtlusega alustamise peamised soodustavad ja takistavad tegurid. Hüpoteesid puudusid.</p>

Autor(id), aasta	Karakteristikud
	<p>Uurimismeetod(id): Küsitlus (elektroniline küsimustik)</p> <hr/> <p>Uurimisobjekt(id): Aastatel 2013-2017 loodud erinevate tegevusalade ettevõtete omanikud vanuses 55 ja enam aastat</p> <hr/> <p>Vastajate arv: 146</p> <hr/> <p>Analüüsimetoodika: Vastuste suhtarvud, Spearmani korrelatsioon</p> <hr/> <p>Tulemused: Vanemaealiste peamine põhjus alustamisel oli hea võimaluse tajumine. Lisaks selgus, et alustatakse peamiselt võimaluse, mitte vajaduse tõttu. Suurimateks takistusteks on kõikvõimalikud välised tegurid, nt äiteks toetuste kättesaadavuse piiratus, riiklike programmide vähesus.</p>
Kirsipuu, 2013	<p>Märksõnad: Ettevõtmine; pereettevõtja, pereettevõte, mittepereettevõte, väike- ja keskmise suurusega ettevõte, füüsilisest isikust ettevõtja</p> <hr/> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Pereettevõtete ja mittepereettevõtete erinevuste väljaselgitamine</p> <hr/> <p>Uurimismeetod(id): Kombineeritud kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimismeetod Teooria põhjal formuleeriti intervjuu küsimused ja püstitati intervjuude eesmärgid. Intervjuudes avatud küsimused, lisaks eriküsimused. Pereettevõtteid jagati hiljem rühmadesse vastavalt nende tunnustele (jälgides, et rühma komponendid oleksid sarnased, kuid rühmad ise omavahel erinevad).</p> <hr/> <p>Uurimisobjekt(id): Eesti pereettevõtted, perefirmitad, pereärid</p> <hr/> <p>Vastajate arv: Vahemikus 2007-2011 küsitleti kirjalikult 2035 hüpoteetilist pereettevõtjat, et välja selgitada, kas nad peavad end pereettevõtteks või mitte. Küsimustikud saadeti 1500 vastajale, kes pidasid end selliseks pereettevõtjaks. Lõpptulemusena 1320 pereettevõtjast vastanut, nendest enam kui 1000-ga viidi läbi intervjuud, millest 76 olid intervjuud süvaintervjuud.</p> <hr/> <p>Analüüsimetoodika: Kogutud andmete võrdlemine Wahl (2011) tulemustega. Tulemuste töötlemiseks esmalt genereeriti andmebaas Exceli tabelites ja seejärel töötlus andmeanalüüsi paketi PAAlaeontological Statistics (PAST). <i>Kirjeldav statistika (aritmeetiline keskmine, miinimum, maksimum, mood, standardhälve) ja regressioonanalüüs ettevõtlusega alustamise põhjuste kohta puudusid.</i></p> <hr/> <p>Tulemused: Pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate vahel on erinevused, mis on eelkõige tingitud sellest, et pereettevõtja väärtustab enim oma pereliikmeid ja peretraditsioone. Alles kolmandal kohal on kasumi teenimine.</p>
Pittino et al., 2020	<p>Märksõnad: Ettevõtte alustamine, perekonna kaasamine, perekondlikkus, Ülemaailmne Ettevõtlusmonitor (Global Entrepreneurship Monitor), Mehhiko</p> <hr/> <p>Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Üksikisiku kavatsuse tegurite analüüs uue perekonda hõlmava ettevõtmise alustamisel liikmed. Hüpotees 1: Perekonna leibkonna suuruse ja üksikisiku pereettevõtte asutamise kavatsuse vahel on ümberpööratud U-kujuline seos. Hüpotees 2: Perekonna leibkonna sissetulek vähendab ümberpööratud U-kujulist seost pere leibkonna suuruse ja üksikisiku kavatsuse vahel alustada perefirmit nii, et tagurpidi U-kujuline suhe on suurema sissetulekuga leibkondades lamedam. Hüpotees 3: Üksikisiku haridustase vähendab ümberpööratud U-kujulist seost pere leibkonna suuruse ja üksikisiku kavatsuse alustada perefirmit vahel nii, et tagurpidi U-kujuline seos on kõrgema haridustasemega inimeste jaoks lamedam.</p> <hr/> <p>Uurimismeetod(id):</p>

Autor(id), aasta	Karakteristikud
	2015. aasta Ülemaailmse Ettevõtlusmonitori (GEM) täiskasvanud elanikkonna uuringu andmete (<i>Adult Population Survey</i>) analüüs Uurimisobjekt(id): Mehhiko täiskasvanud Vastajate arv: 3540 Analüüsimetoodika: Kirjeldav statistika, korrelatsioonanalüüs, multikollineaarsuse kontroll Tulemused: Kõik 3 hüpoteesi leidsid kinnitust. Esineb ümberpööratud U-kujuline seos leibkonna suuruse ja pereettevõtte asutamise kavatsuse vahel. Kui suurem leibkonna sissetulek, siis muutub tagurpidi U-kuju lamedamaks. Kõverjooneline suhe muutub kõrgema haridustasemega inimeste jaoks lamedamaks.
Kirkwood & Walton, 2010	Märksõnad: Ettevõtte loomine, ettevõtjad, motivatsioon (psühholoogia), Uus-Meremaa Uurimisteema (-küsimus) ja hüpoteesid: Ökoettevõtjate motiveerivad tegurid ettevõtlusega alustamiseks Ökoettevõtjad on ettevõtjad, kes taotlevad kasumi teenimist läbi roheliste väärtuste ja kes müüvad rohelisi tooteid või teenuseid. Uurimismeetod(id): Kvalitatiivne Uurimisobjekt(id): 14 ökoettevõtet Vastajate arv: 14 intervjuud Analüüsimetoodika: 14 ökoettevõtte juhtumiuuringut, poolstruktureeritud näost näkku intervjuud, 88 teisest allikast, nagu meediaaruanded, valdkonna statistika, ettevõtete veebilehtedelt, leitud teave Tulemused: Kolm motivaatorit ilmnemiseid seitsmel juhul (pool valimist): rohelised väärtused, turulünga tuvastamine ja elatise teenimine. Kuuel juhul ilmnemiseid kaks motivaatorit: iseendale ülemuseks olemine ja kirg.

Allikas: Autori koostatud

Lisa B järg

5 Rohelised väärtused (jätkusuutlikkuse teemaga tegelemine läbi ettevõtte; teiste harimine läbi ettevõtluse vms)

6 Finantsvabaduse saavutamine

ISESEISVUS ja ISIKLIKUD PÕHJUSED

7 Iseendale ülemuseks olemine (sh oma aja kasutamise peremees)

8 Väljakutsed – panna ennast proovile

9 Saavutamisvajadus, tunnustuse saamine *Achieve something, get recognition* (eneseteostus)

10 Isiklik areng (uute asjade õppimine, sh inimesena arenemine)

11 Kirg ettevõtlusega tegeleda

12 Kirg oma toote või teenuse järele

13 Et olla uuendusmeelne ja innovatiivne (nt esirinnas uue tehnoloogia kasutuselevõttus)

PEREST/ELUSTIILIST TULENEVAD PÕHJUSED

14 Elustiili tõttu – suurem kontroll ja paindlikkus oma vaba aja (eraelu) üle

15 Töö ja pere vahel tasakaalu leidmine/ tagamine

16 Enda ja pere ülevalpidamine – endale ja perele turvatunde tagamine

17 Järeltulijate rahaline abistamine

TÖÖKOHAST TULENEVAD PÕHJUSED

18 Rahulolematus töö/karjääriga

19 Raskused ametialase edu (ametikõrgenduse) saavutamisel

20 Rahulolematus ülemusega

21 Raskused töö leidmisel

22 Koondamine

23 Võimalus (vabadus) kohandada oma isiklik lähenemine töö tegemisele (nt paindlik töögraafik)

HEAKSKIIDU VAJADUS

24 Selleks, et olla sõprade poolt austatud

Lisa B järg

25 Kõrgema positsiooni saavutamine ühiskonnas

26 Perekonna (perekonnanime) staatuse (imidži) suurendamine

27 Suurema mõju omamine kogukonnas

ROLLID

28 Peretraditsiooni jätkamine

29 Eeskuju (role model) järgimine

MUU

30 Teiste juhtimine ja motiveerimine

31 Hiljem lastele äri edasi pärandamine

32 Ettevõtte pärimine

33 Lähedus pereliikmetega

34 Rahalise toetuse olemasolu (lähedastelt)

LISA C
Küsimustik

OSA A: ettevõtja taustandmed

NB! Kõik küsimused on seotud ajaga, mil alustasite ettevõtjana tegevust. Vastates mõelge tagasi ajale, mil **esimest korda** registreerisite oma ettevõtte. Kui olete (olete olnud) nii perettevõtja kui ettevõtja, siis **kõigile järgnevatele küsimustele** vastates mõelge tagasi ajale, mil alustasite **esimest korda pereettevõtlusega** tegelemist.

A0. Kas olete (olete olnud) pereettevõtja*?

**Pereettevõtte on ettevõtte, kus enamik omandiõigusest ja otsustusõigusest kuulub ühele perekonnale ning ettevõtte tegevusse on samaaegselt aktiivselt kaasatud kaks või enam pereliiget. Pereliikmed võivad, kuid ei pea töötama selles ettevõttes.*

Jah

Ei

A01. Teie sugu

Naine

Mees

A1. Teie vanus (pere-)ettevõtlusega alustamisel

A2. Teie haridustase (pere-)ettevõtlusega alustamisel. Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

Algharidus

Põhiharidus

Keskharidus

Kutseharidus

Kõrgharidus

Muu:

A3. Teie suhtestaatus (pere-)ettevõtlusega alustamisel. Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

Vallaline

Abielus

Vabaabielus/kooselus

Lahutatud

Lesk

Muu:

A4. Teie laste arv (pere-)ettevõtlusega alustamisel.

Kui Teil sel ajal lapsi polnud, siis võite jätta lahtri tühjaks.

A5. Kes teie pereliikmetest olid seotud (kaasomanike või töötajatena) selle ettevõttega esimese tegutsemisaasta jooksul? Märkige palun **kõik**, mis sobivad:

Sõbrad/ sõbrannad ei lähe siin küsimuses pereliikmetena arvesse.

Mitte ükski pereliige

Esimesel tegutsemisaastal olin ainus omanik ja töötaja

Isa

Emma

Vend

Õde

Lisa C järg

Abikaasa
 Elukaaslane
 Laps
 Vanavanemad
 Muu

OSA B: ettevõtlus

NB! Kõik küsimused on seotud ajaga, mil alustasite ettevõtjana tegevust. Vastates mõelge tagasi ajale, mil **esimest korda** registreerisite oma ettevõtte. Kui olete (olete olnud) nii perettevõtja kui ettevõtja, siis **kõigile järgnevatele küsimustele** vastates mõelge tagasi ajale, mil alustasite **esimest korda pereettevõtlusega** tegelemist.

B0. Mis aastal registreerisite oma esimese (pere-)ettevõtte?

Kui saite (pere-)ettevõtte pärandusena, siis märkige vastuseks aasta, millal esimest korda see ettevõte registreeriti.

B01. Kas see sama ettevõte veel tänaseni tegutseb?

Jah
 Ei

B1. Ettevõtlusvorm, mille registreerisite esmakordselt (pere-)ettevõtlusega alustamisel

FIE
 Täisühing (TÜ)
 Usaldusühing (UÜ)
 Osühing (OÜ)
 Aktsiaselts (AS)
 Tulundusühistu (TuÜ)
 Muu:

B2. Eesti maakond, kus alustasite esmakordselt (pere-)ettevõtlusega tegutsemist

Harju maakond
 Hiiu maakond
 Ida-Viru maakond
 Jõgeva maakond
 Järva maakond
 Lääne maakond
 Lääne-Viru maakond
 Põlva maakond
 Pärnu maakond
 Rapla maakond
 Saare maakond
 Tartu maakond
 Valga maakond
 Viljandi maakond
 Võru maakond

B3. Teie esimene peamine tegevusvaldkond (EMTAK'i järgi) (pere-)ettevõtlusega alustades. Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük
 B Mäetööstus
 C Töötlev tööstus
 D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine

Lisa C järg

- E Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus
 - F Ehitus
 - G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont
 - H Veendus ja laondus
 - I Majutus ja toitlustus
 - J Info ja side
 - K Finants- ja kindlustustegevus
 - L Kinnisvaraalaane tegevus
 - M Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus
 - N Haldus- ja abitegevused
 - O Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
 - P Haridus
 - Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
 - R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg
 - S Muud teenindavad tegevused
 - T Kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus; kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine
 - U Eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus
- B4. Teie ettevõtte töötajate arv (pere-)ettevõtlusega alustades (esimese tegutsemisaasta lõpu seisuga)
Töötajaid ei olnud palgatud (olin ainus töötaja)
- 1-5
 - 6 – 10
 - 11-20
 - 21-50
 - 51-100
 - 100 ja rohkem

- B5. Milline oli Teie algkapital (pere-)ettevõtlusega alustamisel? Palun valige **kõik** mis sobivad:
- Alustatud sissemakseta
 - Isiklikud säästud
 - Pangalaen
 - Laen(ud) pereliikmelt/ sõbralt/ tuttavalt
 - Pärandus
 - Riskikapital
 - Riigipoolne rahaline toetus (nt Töötukassa ettevõtlustoetus)
 - Muu:

OSA C: ettevõtlusega alustamise põhjused

NB! Kõik küsimused on seotud ajaga, mil alustasite ettevõtjana tegevust. Vastates mõelge tagasi ajale, mil **esimest korda** registreerisite oma ettevõtte. Kui olete (olete olnud) nii perettevõtja kui ettevõtja, siis **kõigile järgnevatele küsimustele** vastates mõelge tagasi ajale, mil alustasite **esimest korda pereettevõtlusega** tegelemist.

Palun hinnake 5 palli skaalal põhjuste olulisust ettevõtlusega alustamisel. Variant „**ei kehti**“ märkige siis, kui Teil ei esinenud seost väljapakutud põhjusega.

1 - täiesti ebaoluline 2 - ebaoluline 3 - neutraalne 4 – oluline 5 - väga oluline Ei kehti

Lisa C järg

	1	2	3	4	5	Ei kehti
C1. FINANTSILISED ja TURUST TULENEVAD PÕHJUSED						
Algkapitali / finantsvahendite olemasolu						
Soodne turuolukord (soodsad äri võimalused)						
Turul vajadus toote / teenuse järele						
Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada						
Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine						
Rikkuse / kasumi maksimeerimine						
Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)						
C2. ISIKLIKUD ja SISEMISEST MOTIVATSIOONIST TULENEVAD PÕHJUSED						
Iseendale ülemuseks olemine						
Eneseteostus (sh isiklik areng)						
Huvi ettevõtluse vastu						
Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)						
(Pere-)traditsiooni jätkamine						
Soov olla tunnustatud						
C3. VARASEMAST TÖÖKOGEMUSEST TULENEVAD PÕHJUSED						
Rahulolematus varasema töö / karjääriga						
Rahulolematus ülemusega						
Raskused töö leidmisel						
Koondamine						
C4. PEREST ja ELUSTIILIST TULENEVAD PÕHJUSED						
Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine						
Järeltulijate rahaline toetamine						
Ettevõtte pärimine						
Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada						
Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle						

D1. Palun kirjutage vabas vormis, mis oli Teie hinnangul kõige olulisem põhjus, miks otsustasite hakata just pereettevõtjaks, mitte lihtsalt ettevõtjaks (põhjus võib, kuid ei pea olema ülal nimekirjas).

Küsimusele vastamine on vabatahtlik.

Küsimuse kuvamistingimus: A0=jah

D2. Palun kirjutage vabas vormis, mis oli Teie hinnangul kõige olulisem põhjus, miks otsustasite hakata ettevõtjaks (põhjus võib, kuid ei pea olema ülal nimekirjas).

Küsimusele vastamine on vabatahtlik.

Küsimuse kuvamistingimus: A0=ei

Kui soovite saada analüüsi tulemustest ülevaade, siis palun lisage siia oma meiliaadress. Vastasel juhul jätkke küsimus vastamata.

Küsimustik on lõppenud pärast "ESITA" nupu vajutamist

LISA D

Pööratud faktormatriks selekteeritud faktorlaadungitega

Mittepereettevõtjate andmete tulemused							
	1	2	3	4	5	6	
Ettevõtte pärimine	,817						
Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada (Pere-)traditsiooni jätkamine	,754						
Järeltulijate rahaline toetamine	,578					,404	
Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)	,555						
Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine	,504	,341					
Soov olla tunnustatud	,444			,354			
Eneseteostus (sh isiklik areng)		,786					
Iseendale ülemuseks olemine		,661					
Huvi ettevõtluse vastu		,643					
Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)	,419	,608					
Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle		,530				,492	
Soodne turuolukord (soodsad äri võimalused)			,818				
Turul vajadus toote / teenuse järele			,807				
Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada		,423	,444				
Rahulolematus varasema töö / karjääriga				,812			
Rahulolematus ülemusega				,774			
Raskused töö leidmisel					,747		
Koondamine					,738		
Rikkuse / kasumi maksimeerimine					-,501	,475	
Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine						,830	
Pereettevõtjate andmete tulemused							
	1	2	3	4	5	6	7
Ettevõtte pärimine	,812						
Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada (Pere-)traditsiooni jätkamine	,811						
Järeltulijate rahaline toetamine	,552			,338			,448
Rahulolematus ülemusega		,771		,319			
Raskused töö leidmisel		,759					,319
Koondamine		,734					
Rahulolematus varasema töö / karjääriga		,683		,438			
Huvi ettevõtluse vastu			,771				
Eneseteostus (sh isiklik areng)			,746	,306			
Soov olla tunnustatud			,597				
Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)	,310		,536			,437	
Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle				,736			
Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine	,393			,609			
Iseendale ülemuseks olemine		,401	,564				
Soodne turuolukord (soodsad äri võimalused)					,838		
Turul vajadus toote / teenuse järele					,679	,493	
Algkapitali / finantsvahendite olemasolu					,655		
Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada						,816	
Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)	,417					,488	
Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine							,708
Rikkuse / kasumi maksimeerimine			,338				,581

Allikas: Autori koostatud

LISA E

Faktorite nimetused mittepereettevõtjate ja pereettevõtjate andmetest

Faktorite nimetused mittepereettevõtjate andmetest

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
Faktori nimetus	Perest või isiklikest soovidest tulenevad põhjused	Isiklikest vajadustest tulenevad põhjused	Soodsad äri võimalused turul	Eelmise töökohaga seotud rahulolematus	Töökohaga seotud põhjused	Finantsidega seotud põhjused
Cronbach's Alpha väärtus	.831	.731	.589	.809	.827	.446
Väited	Ettevõtte pärimine	Eneseteostus (sh isiklik areng)	Soodne turuolukord (soodsad äri võimalused)	Rahulolematus varasema töö / karjääriga	Raskused töö leidmisel	Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine
	Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada	Iseendale ülemuseks olemine	Turul vajadus toote / teenuse järele	Rahulolematus ülemusega	Koondamine	Rikkuse / kasumi maksimeerimine
	(Pere-)traditsiooni jätkamine	Huvi ettevõtluse vastu	Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada			
	Järeltulijate rahaline toetamine	Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)				
	Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)	Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle				
	Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine					
	Soov olla tunnustatud					

Allikas: Autori koostatud

Faktorite nimetused pereettevõtjate andmetest

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7
Faktori nimetus	Perest tulenevad põhjused	Töökohaga seotud põhjused	Isiklikud põhjused (soovid ja vajadused)	Eraelust tulenevad põhjused	Soodsad ärivõimalused turul	Oskuste ja kogemustega seotud põhjused	Finantsidega seotud põhjused
Cronbach's Alpha väärtus	.804	.763	.700	.609	.635	.292	.451
Väited	Ettevõtte pärimine	Rahulolematus ülemusega	Huvi ettevõtluse vastu	Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle	Soodne turuolukord (soodsad ärivõimalused)	Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada	Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine
	Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada	Raskused töö leidmisel	Eneseteostus (sh isiklik areng)	Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine	Turul vajadus toote / teenuse järele	Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)	Rikkuse / kasumi maksimeerimine
	(Pere-)traditsiooni jätkamine	Koondamine	Soov olla tunnustatud	Iseendale ülemuseks olemine	Algkapitali / fintsvahendite olemasolu		
	Järeltulijate rahaline toetamine	Rahulolematus varasema töö / karjääriga	Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)				

Allikas: Autori koostatud

LISA F

Analüüsi tulemused: kirjeldav statistika

Eesti pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate demograafilised andmed ettevõtlusega alustades

		Pereettevõtjad		Mitte-pereettevõtjad		Ettevõtjad kokku
		Vastanute arv	Osakaal pereettevõtjatest (%)	Vastanute arv	Osakaal mitte-pereettevõtjatest (%)	Vastanute arv
Sugu	Naine	570	47	447	42	1017
	Mees	646	53	619	58	1265
	<i>Kokku</i>	<i>1216</i>	<i>100</i>	<i>1066</i>	<i>100</i>	<i>2282</i>
Vanus	<25	157	13	167	16	324
	25-34	466	39	451	43	917
	35-44	371	31	259	25	630
	45-54	174	14	128	12	302
	55-64	33	3	30	3	63
	≥65	9	1	9	1	18
	<i>Kokku</i>	<i>1210</i>	<i>100</i>	<i>1044</i>	<i>100</i>	<i>2254</i>
<i>Vastanud, kel oli vanuse asemel märgitud alustamise aasta</i>						
Haridustase	Algharidus	6	0	4	0	10
	Põhiharidus	25	2	24	2	49
	Keskharidus	211	17	211	20	422
	Kutseharidus	163	13	125	12	288
	Kõrgharidus	717	59	623	59	1340
	Muu (keskeriharidus, rakenduslik kõrgharidus jms)	93	8	68	6	161
	<i>Kokku</i>	<i>1215</i>	<i>100</i>	<i>1055</i>	<i>100</i>	<i>2270</i>
Perekonnaseis	Vallaline	133	11	266	25	399
	Abielus	664	55	397	38	1061

	Vabaabiellus/kooselus	367	30	300	29	667
	Lahutatud	38	3	67	6	105
	Lesk	9	1	10	1	19
	Muu (üksikema, suhtes, ei mäleta jms)	4	0	13	1	17
	<i>Kokku</i>	<i>1215</i>	<i>100</i>	<i>1053</i>	<i>100</i>	<i>2268</i>
Laste arv	0	334	27	434	41	768
	1	252	21	227	22	479
	2	398	33	272	26	670
	3	169	14	87	9	256
	4	44	4	22	2	66
	5	15	1	9	1	24
	>5	3	0	2	0	5
	<i>Kokku</i>	<i>1215</i>	<i>100</i>	<i>1053</i>	<i>100</i>	<i>2268</i>
			Osakaal vastuse koguarvust (%)		Osakaal vastuse koguarvust (%)	
Pereliikmest ettevõtja	Mitte ükski pereliige polnud ettevõtja	244	22	880	78	1124
	Esimesel tegutsemisaastal olin ainus omanik ja töötaja	147	59	103	41	250
	Isa	126	88	17	12	143
	Ema	109	87	17	13	126
	Vend	74	86	12	14	86
	Õde	29	85	5	15	34
	Abikaasa	433	91	43	9	476
	Elukaaslane	256	85	46	15	302
	Laps	124	82	28	18	152
	Vanavanemad	9	75	3	25	12
	Muu (vennanaine, kälimees, minia, lapselaps, ämm jms)	40	77	12	23	52
			Osakaal pereettevõtjatest (%)		Osakaal mitte-pereettevõtjatest (%)	
Ettevõtte asutamisaasta	Enne taasiseseisvumisaastat (1991)	38	3	23	2	61
	1991 - 1999	235	21	186	19	421
	2000 - 2009	439	39	388	40	827
	2010 - 2019	382	34	365	37	747

	2020 - 2023	35	3	13	1	48
	<i>Kokku</i>	<i>1129</i>	<i>100</i>	<i>975</i>	<i>100</i>	<i>2104</i>
Tänaseni	Jah	957	85	776	80	1733
tegutseb	Ei	172	15	200	20	372
	<i>Kokku</i>	<i>1129</i>	<i>100</i>	<i>976</i>	<i>100</i>	<i>2105</i>
Ettevõtlusvorm	FIE	126	11	178	18	304
	Osaühing	889	79	718	73	1607
	Aktsiaselts	75	6	62	6	137
	Täisühing	3	0	2	0	5
	Usaldusühing	8	1	5	1	13
	Muu (talu, teenindus- või tootmiskooperatiiv, MTÜ jms)	29	3	12	1	41
	<i>Kokku</i>	<i>1130</i>	<i>100</i>	<i>977</i>	<i>100</i>	<i>2107</i>
Maakond	Harju maakond	532	47	513	53	1045
	Hiiu maakond	10	1	12	1	22
	Ida-Viru maakond	19	2	19	2	38
	Järva maakond	30	3	17	2	47
	Jõgeva maakond	19	2	11	1	30
	Lääne maakond	25	2	16	2	41
	Lääne-Viru maakond	41	4	31	3	72
	Pärnu maakond	84	7	72	7	156
	Põlva maakond	27	2	17	2	44
	Rapla maakond	49	4	21	2	70
	Saare maakond	34	3	21	2	55
	Tartu maakond	165	15	156	16	321
	Valga maakond	16	1	14	1	30
	Viljandi maakond	44	4	33	3	77
	Võru maakond	35	3	22	2	57
	<i>Kokku</i>	<i>1130</i>	<i>100</i>	<i>975</i>	<i>100</i>	<i>2105</i>
EMTAK	A Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	137	12	48	5	185
	B Mäetööstus	3	0	3	0	6

	C Töötlev tööstus	67	6	38	4	105
	D Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	7	1	5	1	12
	E Veevarustus; kalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	1	0	4	0	5
	F Ehitus	100	9	104	11	204
	G Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont	195	17	100	10	295
	H Veondus ja laondus	42	4	27	3	69
	I Majutus ja toitlustus	55	5	19	2	74
	J Info ja side	51	5	79	8	130
	K Fints- ja kindlustustegevus	68	6	74	8	142
	L Kinnisvaraalaane tegevus	53	5	31	3	84
	M Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	73	6	113	12	186
	N Haldus- ja abitegevused	21	2	20	2	41
	P Haridus	19	2	33	3	52
	Q Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	31	3	30	3	61
	R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	82	7	98	10	180
	S Muud teenindavad tegevused	124	11	149	15	273
	T Kodumajapidamised tööandja, kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud kaupade tootmine ning teenuse osutamine			2		2
	<i>Kokku</i>	<i>1129</i>	<i>100</i>	<i>977</i>	<i>100</i>	<i>2106</i>
Töötajate arv	Töötajaid ei olnud palgatud (olin ainus töötaja)	553	49	638	65	1191
	1-5	471	42	278	28	749
	6 – 10	57	5	35	4	92
	11-20	17	2	8	1	25
	21-50	5	0	6	1	11
	51-100	3	0	5	1	8
	100 ja rohkem	1	0	1	0	2
	Muu (tegin ilma palka saamata tööd jms)	22	2	6	1	28
	<i>Kokku</i>	<i>1129</i>	<i>100</i>	<i>977</i>	<i>100</i>	<i>2106</i>
				Osakaal vastuse koguarvust (%)	Osakaal vastuse koguarvust (%)	
Algkapital	Alustatud sissemakseta	322	46	380	54	702
	Isiklikud säästud	732	58	520	42	1252

Pangalaen	55	71	23	29	78
Laen(ud) pereliikmelt/sõbralt/tuttavalt	97	53	85	47	182
Pärandus	25	68	12	32	37
Riskikapital	4	40	6	60	10
Riigipoolne rahaline toetus (nt Töötukassa ettevõtlustoetus)	42	51	40	49	82
Muu (töösakud, välisfirmade krediidid, seadmeliising eraisikule, ostsin riulifirma, seadmed olid algkapitaliks, sünnistusrahad, EAS starditoetus)	42	60	28	40	70

Allikas: Autori koostatud

LISA G

Ettevõtlusega alustamise põhjuste t-testi tulemused

	Dispersioonid võrdsed	t-testi tulemus	Kehtiv hüpotees
Soodne turuolukord (soodsad ärivõimalused)	✓	0.0375	H1
Võimalus oma oskusi / kogemusi ära kasutada	✓	0.2238	H0
Eneseteostus (sh isiklik areng)	✓	0.3209	H0
Suurem kontroll oma vaba aja (eraelu) üle		0.2278	H0
Turul vajadus toote / teenuse järele	✓	0.6850	H0
Iseendale ülemuseks olemine	✓	0.9650	H0
Igapäevaste kulutuste jaoks raha teenimine		0.0010	H1
Huvi ettevõtluse vastu		0.0003	H1
Rikkuse / kasumi maksimeerimine	✓	0.6534	H0
Töö ja pere vahel tasakaalu saavutamine		0.0000	H1
Võimalus olla innovaatiline (nt võtta kasutusele uus tehnoloogia)	✓	0.4259	H0
Järeltulijate rahaline toetamine		0.0000	H1
Algkapitali / fintsvahendite olemasolu	✓	0.0375	H1
Rahulolematus varasema töö / karjääriga	✓	0.5087	H0
Rahulolematus ülemusega	✓	0.4839	H0
Soov olla tunnustatud	✓	0.1074	H0
Võimalus hiljem lastele äri edasi pärandada	✓	0.0000	H1
Panustamine rohelisemasse tulevikku (läbi ringmajanduse, loodushoiu vms)	✓	0.1469	H0
Raskused töö leidmisel	✓	0.1585	H0
Ettevõtte pärimine		0.0000	H1
(Pere-)traditsiooni jätkamine		0.0000	H1
Koondamine	✓	0.8626	H0

Allikas: Autori koostatud

Summary

REASONS FOR STARTING A BUSINESS - COMPARISON OF ESTONIAN FAMILY ENTREPRENEURS AND NON-FAMILY ENTREPRENEURS

Helen Helmet

Although several studies have been prepared that examine the reasons for starting a business, there are no such studies that have studied the same topic only in comparison of family entrepreneurs and non-family entrepreneurs. The purpose of this master's thesis was therefore to find out the reasons for starting a business in Estonia and whether the answers differ between family entrepreneurs and non-family entrepreneurs. Family businesses are different from companies in many aspects, for example, there are differences in the life cycle, culture, lifespan and goals of the company. Compared to non-family businesses, family businesses have a stronger influence of a culture, a longer lifespan, less personnel turnover and a long-term view.

The descriptive statistics of the master's thesis revealed that Estonian family entrepreneurs and non-family entrepreneurs are very similar in terms of several sociodemographic characteristics when they start. When starting the business, Estonian family entrepreneurs and non-family entrepreneurs have higher education and are 25-34 years old. Sociodemographic differences between family entrepreneurs and non-family entrepreneurs were related to the number of children and family entrepreneurs. While non-family entrepreneurs mainly start business when they do not have children yet, family entrepreneurs already have 2 children by the time they start. Family entrepreneurs have an entrepreneur spouse involved (as co-owners or employees) in the operation of their company during the first year of business, while most non-family entrepreneurs start alone (none of the family members is an entrepreneur at the start). Family entrepreneurs and non-family entrepreneurs use mostly personal savings when starting out.

In the comparison of enterprises, there are also both similarities and differences. Mainly, in the case of both reference groups, operations are started in Harju County by registering a private company. The first field of activity of family entrepreneurs is (G) wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles (17% of family businesses) and for non-family businesses (S) other service activities (15% of non-family businesses). On average, non-family businesses that are still active are 19 years old, and family businesses are 17 years old.

The three most important reasons for starting a business for both family entrepreneurs and non-family entrepreneurs are (in order of importance): opportunity to use their skills/experience, self-fulfillment, and more control over their free time. According to comparison groups, reasons that are more important for family businesses: favorable market situation (favorable business opportunities), earning money for daily expenses and interest in business, financial assistance for descendants, availability of initial capital / financial resources, the possibility of later passing on the business to children, business inheritance and continuing the (family) tradition. The least significant reason for starting a business was layoffs for family entrepreneurs and continuation of (family) tradition for non-family entrepreneurs.

The logit model(s) also revealed that family entrepreneurs and non-family entrepreneurs are rather similar in terms of the reasons for starting them. Even for those reasons for starting a business, where there were statistically significant differences, the real differences in assessments were small.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helen Helmet,

(autori nimi)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
“ Ettevõtlusega alustamise põhjused Eesti pereettevõtjate ja mittepereettevõtjate võrdluses“,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Liis Roosaar,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annab Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Helen Helmet
18.05.2023